

...Исмоил қулай пайт келганини пайқайди-ю, дўконга яқинлашиб, уни чақирди. Четга олиб ўтгач, яна эски гапларни кўзгаб унинг жигига тегиб турди-да, тўсатдан ёнидан пичоқ чиқариб, кетма-кет зарба бера бошлади.

Ахир у хуфиёна цех ёрдамида нефтни қиздириш йўли билан солярка олишни ҳам йўлга қўйган эди-да. Афсуски, бу ҳаракатларнинг барчаси ҳаром пул топишга хизмат қилар ва жамият учун катта зиён келтирарди.

Mustaqillik huquq demakdir

Ўзбекистон Республикаси

1997-yil 27-avgustdan chiqa boshlagan

www.huquq-gazeta.uz

2012-yil 7-iyun, №23 (804)

Бош прокуратурада

Ҳайъат мажлиси бўлиб ўтди

2012 йил 31 май куни Ўзбекистон Республикаси Бош прокуратурасида Бош прокурор Р.Ҳ.Қодиров раислигида ҳайъат мажлиси бўлиб ўтди.

Мажлисида Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Сенатининг 2011 йил 5 декабрдаги "Ўзбекистон Республикаси Конституцияси қабул қилинганлигининг ўн тўққиз йиллиги муносабати билан амнистия тўғрисида"ги Қарори ижроси ҳамда Қашқадарё вилоят прокуратурасининг қонунийлики мустаҳкамлаш, фуқароларнинг ҳуқуқ ва эркинликларини муҳофаза қилиш, жиноятчилик ва ҳуқуқбузарликларнинг олдини олиш борасидаги фаолиятини комплекс текшириш ахборотлари муҳофаза қилинди.

Амнистия тўғрисидаги қарор ижросини муҳофаза қилишда, жорий йилнинг 1 апрелига қадар ушбу қарор жами 48 410 нафар шахсга нисбатан татбиқ этилганлиги, уларнинг 47 979 нафари жиноий жавобгарликдан ва жазодан шўжумладан, 2170 нафари озодликдан маҳрум қилиш жазосини ўташ жойларидан ва тергов ҳибсхоналаридан озод қилинганлиги таъкидланди.

Шунингдек, мажлисида озодликдан маҳрум қилиш жойларидан бўшатилган шахсларнинг ижтимоий кўникмаси ва ҳимоясини таъминлаш, ишга жойлаштириш борасида ҳам тегишли тадбирлар амалга оширилганлиги қайд этилди.

Қарор ижроси юзасидан муайян ишлар амалга оширилганлиги билан бирга, мавжуд хато ва камчиликлар кескин танқид қилиниб, бундай нуқсонларга йўл қўйган вилотлар прокурорлари ва улар-

Р.ГАФУРОВ,
Бош прокуратура бошқарма прокурори

га тенглаштирилган прокурорларнинг тушунириш ва изоҳлари эшитилди.

Шунингдек, мажлисида Қашқадарё вилоят прокуратурасида Ўзбекистон Республикасининг "Прокуратура тўғрисида"ги Қонунда белгиланган вазифалар ва прокуратура органлари фаолиятининг асосий йўналишлари бўйича ишларни ташкил қилиш, фуқароларнинг ҳуқуқ ва эркинликлари, жамият ва давлатнинг қонуни билан қўриқланадиган манфаатларини ҳимоя қилиш, жиноятчиликка қарши курашиш борасида амалга оширилган муайян ишлар билан бир қаторда, айрим соҳаларда хато ва камчиликларга йўл қўйилганлиги кўрсатиб ўтилди.

Ўтказилган комплекс текшириш жараёнида аниқланган камчиликлардан тўғри хулоса чиқариб, уларни бартараф этишнинг зарур чораларини кўриш юзасидан тегишли топшириқлар берилди.

Комплекс текширишда аниқланган хато ва камчиликларни бартараф этиш юзасидан чора-тадбирлар ишлаб чиқилганлиги ҳамда айбдор ҳодимлар интизомий жавобгарликка тортилганлиги қайд этилди.

Ҳайъат мажлисида қўрилган масалалар юзасидан тегишли қарорлар қабул қилинди ва ижросини таъминлаш учун жойларга юборилди.

Тадбиркорликка кенг йўл

Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликнинг ҳар томонлама доимий қўллаб-қувватлаши боис, одамларнинг нафақат хусусий мулкка, балки меҳнатга бўлган муносабати ҳам ўзгарди. Хусусий мулк эгалари — ўрта мулкдорлар синфи шаклланди. Бугунги кунда давлатимиз иқтисодиётининг негизи, мамлакат сармоявий салоҳиятининг асоси — тадбиркорликнинг изчил ривожланиши учун мустаҳкам ҳуқуқий механизм яратилди. Ўтган йилнинг "Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик йили" деб эълон қилиниши муносабати билан тизимга оид, тадбиркорларнинг эркин фаолият юритиши, ҳуқуқ ва манфаатларини ҳимоя этиш мақсадида Президентимиз томонидан қабул қилинган Фармон ва қарорлар, ҳуқуқат қарорлари соҳа тараққийини том маънода янги bosқичга олиб чиқди. Тадбиркорларга нафақат қулай шарт-шароит, балки соғлом молиявий муҳит ҳам яратилди.

Нақшлардаги тақорланмас чизгилар, қўрилиш тарҳидаги мукамаллик билан дунёни ҳайратга солган Бухоронинг ўзига хос тадбиркорлик мактаби бор. Биргина хунармандчилик йўналишида ганч, ёғоч, суяк, тош ўймакорлиги, қандакорлик, заргарлик, зардўзлик, касаначилик, қосибликнинг ўнлаб турлари мавжуд. Ҳар

бири алоҳида санъат тури сифатида асрларга тенгдош тарихга эга. Бугунги кунда вилотда соҳанинг қадимий анъаналарини ривожлантириб келаётган 574 нафар хунарманд уста-шоғирд анъаналарини қадрлаб, хунарларини оилавий сулолада давом этишини таъминлаб, фаолият олиб боришмоқда. Алоҳида халқ амалий санъатининг барча турларини ўргатиш бўйича умумтаълим мактабларида тўғарақлардан ташқари, амалий санъат синфлари ташкил этилган. Бунда амалий санъат усталари сабоқ ўтишади. Тафаккури, интеллектуал салоҳиятининг маҳсули — яратган ижод намунаси рақобатбардош маҳсулоти билан жаҳон бозорига чиқаётган юзлаб хунармандларнинг кенжа авлод вакиллари хунарнинг нозик сирларини кунт билан ўрганишади.

Тадбир жоиз бўлса айтиш кераки, бугунги тадбиркор давлатнинг иқтисодий таянчи бўлиб хизмат қилмоқда. Ишбилармон фермернинг ер билан тиллаша олиши бозорларимиз пештахталарини мевалар, полиз маҳсулотлари билан таъминламоқда. Аҳолининг турмуш фаровонлигини оширишда муҳим тармоқ сифатида эътироф этилаётган тадбиркорлик тизими янги иш ўринлари барпо этилишида ҳам кўлами кенг имкониятлар майдонига айланди.

Таъкидлаш жоизки, ушбу жараён прокуратура органлари зиммасига катта масъулият юкляди.

2012 йил 26 апрелда "Оилавий тадбиркорлик тўғрисида"ги Ўзбекистон Республикаси Қонунининг қабул қилиниши азалдан тадбиркорлик, хунармандчилик билан дунёга танилган бухороликлар учун изланиш, ташаббуслар ва яратувчанлик иштиёқи янги руҳ бағишлади. Ушбу қонуни тадбиркорлик ва кичик бизнеснинг истиқлол йилларидаги тадрижий ривожланишининг мантиқий давоми ҳамда миллий ўзига хослик саҳифаси бўлди, дейиш мумкин. Бинобарин, истиқлолнинг ўтган даври мобайнида мамлакат иқтисодий барқарорлигини таъминлаш, экспорт салоҳиятини юксалтириш биринчи навбатда халқ турмуш фаровонлигини янги поғоналарга олиб чиқди. Бунда тадбиркорлик соҳасининг раванқ топиши муҳим аҳамият касб этганини ҳаётнинг ўзи кўрсатди. Мустақилликнинг илк йиллариданоқ Президентимиз раҳнамолигида тадбиркорлик тизимида туб ислохотлар бошланиб, уларнинг ҳуқуқ ва манфаатлари ҳимояси, аввало, 1992 йил 8 декабрда қабул қилинган Конституциямиз билан кафолатлаб қўйилди.

/Давоми 3-бетда/

Ўз фаслини биз катталардан ҳам кўпроқ болалар севиб қарши олишамиз. Ахир, маза қилиб оромгоҳларда дам олишга нима етсин. Бу йилги мавсумда 260 мингдан зиёд ўғил-қизларимизнинг кўнглилли дам олишлари учун 900 га яқин оромгоҳ шай қилиб қўйилган.

Чорванинг эгаси йўқми?

Сарлавҳани ўқибоқ "Ана ҳолос, бунақаси ҳам бўлар экан-а", дея ажабланингиз шубҳасиз. Сабаби, эгасиз нарсанинг ўзи бўлмайди-а...

Гап Қорақалпоғистон Республикаси Тахтакўпри туманидаги чорвачилик, хусусан қўйчилик билан шуғулланганидан ширкат ҳўжаликлари ҳақида кетаяпти. Чорвачилик — қони фойда тармоқ. Кўп бўлса арзончилик бўлади. Халқимизнинг гўшт маҳсулотларига бўлган талаби қондирилади. Шахсий ёрдамчи, деҳқон ва фермер ҳўжаликларини ривожлантириш чора-тадбирлари изчил амалга ошириб борилади. Аҳолига қўшимча ер майдонлари берилган, шунингдек, уларга давлат томонидан тизимли ёрдам кўрсатиб келинаётган сўнгги пайтларда шахсий ёрдамчи ва деҳқон ҳўжаликларига чорва моллар кўпайишига, ички истеъмол бозорини чорвачилик маҳсулотлари билан тўдиришга имкониятлар яратилаяпти.

Шундай бўлса-да, жойларда шахсий ёрдамчи, деҳқон ва фермер ҳўжаликларини ривожлантириш ҳамда мустаҳкамлаш, биринчи навбатда чорва мол боқиш ва етиштириш, шу асосда қишлоқ аҳолисининг бандлик даражасини кўтариш ва оилалар даромадини оширишнинг мавжуд имкониятларидан тўлиқ фойдаланилмаган. Чорва мол боқаётган шахсларни иш билан банд аҳоли тоифасига киритиш ва уларни ижтимоий муҳофаза қилиш масалалари ҳал этилмай, ҳўжаликларни зотдор, сермахсул чорва мол билан, омухта ем ва ширали озуқа билан таъминлаш борасидаги ишлар қоникарсиз аҳволда, зооветеринария ва бошқа сервис хизматлари кўрсатиш бўйича инфратузил-

ма тармоғи, шунингдек, шахсий ёрдамчи ва деҳқон ҳўжаликларига чорвачиликни ривожлантириши микрокредитлаш тизими яхши йўлга қўйилмаган.

Аҳолини, айниқса, қишлоқ аҳолисини иш билан таъминлаш ва шу асосда оилалар даромадини оширишнинг муҳим омили сифатида чорва моллари, энг аввало қорамол боқаётган деҳқон ва фермер ҳўжаликлари сонини кўпайтириш учун зарур ҳўқуқий ва иқтисодий шарт-шароитлар яратиш мақсадида Президентимиз томонидан 2006 йил 23 мартда "Якка, ёрдамчи, деҳқон ва фермер ҳўжаликларига чорва бовшонини кўпайтириш чоралари тўғрисида" Қарор қабул қилинган эди. Ушбу қарор бўйича туманда бир қанча ижобий ишларнинг амалга оширилганини эътироф этиш керак, албатта. Аммо туман прокуратураси томонидан давлатимиз раҳбарининг мазкур қарори ижроси ширкат ҳўжаликларига қандай бажарилаётгани текширилганда, айрим ноҳус ҳолатларга гувоҳ бўлинди.

Буни қарангки, айрим бошлиқлар ва бош чўпонлар ўз манфаатлари йўлида талон-торожликларга йўл қўйиб, ширкат ихтиёридаги умумий нархи 196 млн. 290 минг сўмлик 2065 бош майда шохли молларни растрата қилиш йўли билан йўқ қилишган экан. Хўш, улар қимлар? Булар тумандаги "Мулк" ширкат ҳўжалиги раҳбари Уринбоев Дуйсенбой ва унинг ҳамтовоқлари — бош чўпон Талғат Самбоев, Бердишон Мирзақуллов, Ермек Мирзақуллов, Примбат Хўшмуратов,

Абдурахмон Пирашов ва бошқалардир.

Шунингдек, Эллиққалъа туманидаги "Қизилқум" овули "Чўқурқоқ" маҳалла фуқаролар йиғинида туғилган фуқаро Қуанбоев Кеншлик 1997 йил май ойидан Тахтакўпри тумани "Жангадарё" ширкат ҳўжалигининг бош чўпони бўлиб фаолият юритиб, ўз жавобгарлигидаги бозор баҳоси 36 млн. 580 минг сўмлик 397 бош қўйни жигилдонидан ўтказган.

Юқоридаги ҳар иккала ҳолат бўйича айбдорлар жиноят ишлари бўйича Тахтакўпри туман судининг ҳўқми билан жиноий жавобгарликка тортилдилар. Давлатга келтирилган зиён тўлиги билан қолланди.

Туман прокуратураси томонидан мазкур қарор ва шунга оид бошқа қонун ҳужжатлари ижросини ўрганиш натижасига кўра, ўтган йили 7 та жиноят иши кўзга тилиб, 23 нафар шахс жиноий жавобгарликка тортилган. Етказилган 929 млн. 203 минг 182 сўм зарарнинг 838 млн. 22 минг 253 сўми айбдор шахслардан ундирилиб, зарарнинг қолган қисмини ундириш бўйича тегишли тартибда судларга даъво аризалари киритилган.

Халқимизда "еган лўқманг ҳалол бўлсин", деган ҳўқиматли ибора бор. Бу бекорга айтилмаган. Эгрилик эса яхшиликка олиб келмайди. Буни ҳеч қачон унутмаслик керак.

Жиноятга жазо муқаррар

Бугунги кунда табиий газ хонадонимизнинг беминат дастурга айланган. Шундай бўлса-да, афсуски қингир ишни мақсад қилиб, эл-юрт ризқига чанг солаётган айрим кимсаларнинг ноқонуний қилмишлари оқибатида кўпалаб хонадонларга табиий газ узлуқсиз етиб бормай, фуқаролар азият чекишмоқда. Бош прокуратура ҳузуридаги Солик, валютага оид жиноятларга ва жиноий даромадларни легаллаштиришга қарши курашиш департаментининг Андижон вилоят бошқармаси ва унинг ҳудудий бўлиmlари томонидан бошқа ҳуқуқни муҳофаза қилувчи идоралар ҳамда мутасадди ташкилот мутахассислари билан ҳамкорликка жойларда мунтазам равишда тадбирлар ўтказилиб, табиий газ тармоғига ноқонуний уланган шахслар аниқланиб, уларга нисбатан қонуний чоралар кўришмоқда.

Жорий йилнинг ўтган 3 ойи давомида бошқарма ва унинг туман ва шаҳарлардаги бўлиmlари томонидан ана шундай ҳолатларни аниқлаш борасида муайян ишлар амалга оширилди. Ўтказилган текзор тадбирлар натижасида 28 та яширин ишлаб чиқариш цехининг фаолиятига чек қўйилди. Уларнинг 12 тасида табиий газдан ноқонуний равишда фойдаланиш билан боғлиқ қонунбузарликлар аниқланиб, 62 та филиали манфаатларига 83,6 млн. сўм зарар етказилганлиги маълум бўлди.

Масалан, Олтинқўл ҳамда Асака туман бўлиmlи ходимлари ҳамкорлигида ўтказилган тадбирда Олтинқўл туман Жалабек ҚФЙ Кўштепа МФЙда яшовчи фуқаро А.Каримов хонадонидидаги 2 та иссиқчонани қонунга ҳилол равишда табиий газ тармоғига ўзбошимчилик билан улаб, "деҳқончилик" билан шуғулланиб келган. Натижада "Водийгазтаъминот" УК Андижон шаҳар филиалига 6,6 млн.

Мухаммадjon РЎЗМАТОВ,
СВОЖЖДЛҚК Департаментининг
Андижон вилоят бошқармаси
бошлиғи ўринбосари

сўм миқдорида зарар етказилган. 15 метр полиэтилен шланг, 2 дона кўлбола усулда тайёрланган горелкалар ашёвий далил сифатида олинган.

Шунингдек, Андижон туман бўлими ва "Водийгазтаъминот" УК Андижон тумангаз филиали ходимлари билан ҳамкорликда ўтказилган тадбир натижасида фуқаро И.Раззақов Андижон шаҳар Андижон МФЙ Шимолий санот ҳудудида ҳеч қандай ҳужжатларсиз матони қайта ишлаш цехини ташкил қилиб, ноқонуний равишда юқори босимли табиий газ тармоғига улашиб, фаолият кўрсатиб келлаётгани аниқланган. Ундан 6 рулон сурп матоси, 60 литр ранг берувчи суюқлик, 4 дона кўлбола горелка ашёвий далил тарихасида олинган. Бу фуқаронинг ўзбошимчилиги натижасида "Водийгазтаъминот" УК Андижон тумангаз филиалига 7 млн. 74 минг сўм зарар етказилган.

Ушбу ҳолатлар бўйича айбдор шахсларга нисбатан жиноят ишлари қўзғатилиб, суднинг ҳўқми билан жазо муқаррарлиги таъминланди.

Шу ўринда айтиб ўтиш жоизки, жойлардаги маҳалла фуқаролар йиғини фаоллари, қонунбузарлик содир этган шахсларнинг кўни қўшнилари бўл ҳолатларга бепарволик билан қарамқодалар. Ўзи яшаб келаётган маҳалла ахлининг ризқини қийиб, табиий газдан яширинча ва турли кўлбола газ сўргичлар ёрдамида фойдаланиб келаётган кимсаларга қарши курашиш фақат ҳуқуқни муҳофаза қилувчи идора ёҳуд мутасадди ташкилотларнинг иши эмас, балки кенг жамоатчиликнинг диққат-эътиборидаги масъулиятли вазифа бўлмоғи лозим.

Яхши ният билан тадбиркорлик фаолиятини йўлга қўйган фуқаро қонуларни ҳўрмат қилса, унга бўйсунсагина кўзлаган мақсадга эриша олади. Акс ҳолда ўзига ва жамиятга зарар келтиришдан бошқасига ярамайди.

Қонунга итоат қилиш барчанинг мажбуриятидир

Жўрабек РАЖАБОВ,
СВОЖЖДЛҚК Департаментининг Ҳоразм вилоят
бошқармаси бошлиғи ўринбосари
Ойбек ЖУМАНИЁЗОВ,
«Ниққат»

Бош прокуратура ҳузуридаги Солик, валютага оид жиноятларга ва жиноий даромадларни легаллаштиришга қарши курашиш департаментининг Ҳоразм вилоят бошқармаси ва унинг ҳудудий бўлиmlари томонидан қонун устуворлигини таъминлаш борасида муайян ишлар амалга ошириб келинмоқда.

Жорий йилнинг январь-апрель ойлари давомида ваколат доирасида 109 та тадбир ушотирилиб, натижасига кўра 97 та жиноят иши қўзғатилиб, 18 та маъмурий ҳуқуқбузарликка оид ишлар юритилди. Аниқланган ҳуқуқбузарликлар юзасидан давлат бюджетига 4712,7 млн. сўм қўшимча солиқ ва молиявий жарималар ҳисобланиб, шундан 1432,7 млн. сўми ундирилди. Ҳуқуқбузарлардан ашёвий далил сифатида олинган 206,7 млн. сўмлик ноқонуний муомалага киритилган моддий бойликларнинг 15,9 млн. сўмлиги сотилиб, пул тушумларининг давлат бюджетига ўтказилиши таъминланди. Давлат ва жамоат манфаатларига 954,4 млн. сўмлик зарар етказилганлиги аниқланиб, шундан 546,5 млн. сўмининг ундирилишига эришилди.

Бундай рақамларнинг юзга келишига айрим юртдошларимизнинг қонунни менсимасликлари, ўз вазифаларига совуққонлик билан муносабатда бўлишлари сабаб аслида. Ваҳоланки, ўз ҳақ-ҳўқуқини таниган ва ҳўрмат қилган фуқаро авваламбор, солиқ ва бошқа мажбурий тўловларни ўз вақтида ва тўлиқ тўлаб бориши шарт. Айрим фуқаролар, қорхона ва ташкилот раҳбарлари, тадбиркорлар ўз даромадларини яширишга ҳар қанча уринишмасин, қонун назаридан четга чиқолмайдилар.

Фуқароларнинг қонуларга эътиборсизлиги ҳақида гап кетганда, ноқонуний валюта савдоси ҳақида тўхталмасликнинг иложи йўқ. Ўз манфаатини давлат манфаатидан устун қўювчи айрим шахслар яширин равишда валюта савдоси билан шуғулланишдан ўзларини тия олмайдилар. Кўра-била туриб, жиноятга қўл уришлари, манфаатни қонундан устун қўйишлари уларнинг нафсига қўл бўлган кимсалар эканликларини кўрсатади.

Бошқарма ва унинг ҳудудий бўлиmlари томонидан валютага оид ҳуқуқбузарликларни аниқлаш соҳасида оид борилган тадбирлар жараёнида 22 та қонунбузилиши ҳолатлари аниқланиб, 7 та жиноят ва 15 та маъмурий ҳуқуқбузарликка оид ишлар қўзғатилди. Ҳуқуқбузарлардан 28250 АКШ доллари, 50 евро, 87560 Россия рубли, 341 000 қозоқ тенгеси ва 24,2 миллион ўзбек сўми ашёвий далил сифатида олиб қўйилди.

Мамлакатимизда тадбиркорликни ривожлантириш, қўллаб-қувватлаш борасида Президентимиз бошчилигида кенг қўламли ишлар амалга оширилмоқда. Уларнинг ҳуқуқ ва манфаатлари қонун йўли билан ҳимояланмоқда. Айрим солиқлардан озод қилинганлиги, ягона солиқ ставкаларининг 5 фоизга туширилганлиги, берилаётган имтиёзли кредитлар натижасида тадбиркорлик ва бизнес ривожланиб бормоқда. Уларнинг ялпи маҳсулот ишлаб чиқаришдаги улуши йил сайин ортмоқда.

Бироқ айрим ўзини "тадбиркор" деб ҳисобловчи кимсалар қонуний фаолият кўрсатишни истамасдан ҳамон яширин йўлларни маъқул билимқодлар. Йилнинг биринчи тўрт ойда яширин иктисодиётга қарши кураш борасида олиб борилган текзор таҳлилий ва кидирув ишлари натижасида 17 ҳолатда ҳуқуқбузарлардан 31,1 млн. сўмлик ноқонуний ишлаб чиқарилган ва муомалага киритилган озиқ ва ноозиқ-овқат маҳсулотлари ашёвий далил сифатида олиб қўйилди.

Маълумки, пул маблағларининг банкдан ташқари муомаласи даромадларни яширишга хизмат қилиб, солиқларнинг тўла ва тўри тўланишига ҳалақит беради. Шу боис ҳам бошқармаимиз томонидан Вазирлар Маҳкамасининг "Пул маблағларининг банкдан ташқари муомаласини янада қисқартириш чора-тадбирлари тўғрисида" ги Қарори ижросини таъминлаш борасида муайян чора-тадбирлар амалга ошириб келинмоқда. Бу борода ўтказилган тадбирларда 9647 млн. сўмлик ноқонуний нақд пул айланмалари аниқланиб, натижасига кўра 22 та жиноят иши қўзғатилди.

Солиқ ва мажбурий тўловларни тўлашдан қасддан бўйин товлашнинг мумкин бўлган каналларини излаб топиш борасида олиб борилган тадбирлар натижасида 16 та ҳолатда қонунбузарликлар аниқланиб, натижасига кўра 16 та жиноят иши қўзғатилди.

Биз юқорида жиноятлар фуқароларнинг қонуларни билмасликлари ёки унга нисбатан беҳўрмат муносабатда бўлишлари оқибатида содир қилинишини таъкидлаб ўтган эдик. Шу боис ҳам бошқарма ва унинг ҳудудий бўлиmlари томонидан фуқароларнинг ҳуқуқий билимларини мустаҳкамлаш, қонунларни ҳўрмат қилиш, унга бўйсуниш қўниқмасини ҳосил қилиш, ҳуқуқий маданиятни шакллантириш мақсадида мунтазам равишда тарғибот-ташвиқот ишлари амалга оширилмоқда. Жумладан, вилоятнинг 33 та энг чекка қишлоқларида кичик бизнес ва тадбиркорлик субъектлари вакиллари, фуқаролар билан учрашувлар ташкил қилиниб, уларга тадбиркорлик билан боғлиқ қонунчилик, Фармон ва қарорларнинг мазмун-моҳияти кенг тушунтирилди.

Кенг қаровли фаолиятимиз давом этади. Мақсадимиз эса, қонун устуворлигини таъминлашдир.

Тадбиркорликка кенг йўл

Давоми. Бошланиши 1-бедра

Маълумки, сўнгги йилларда Президентимиз ва ҳукумат томонидан давлат идораларининг тадбиркорлик фаолиятига ноқонуний аралашувини катъий чеклаш, уларнинг ҳуқуқий ҳимоясини таъминлашга қафолатлар берувчи бир қатор муҳим аҳамиятга эга бўлган меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатлар қабул қилинди.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2005 йил 14 июндаги "Тадбиркорлик субъектларини ҳуқуқий ҳимоя қилиш тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида"ги Фармони билан Ўзбекистон Республикаси Бosh прокуратурасига «Тадбиркорлик фаолияти эркинлиги қафолатлари тўғрисида»ги Қонуни ҳужжатларининг сўзсиз бажарилиши устидан назоратни кучайтириш, назорат органлари мансабдор шахсларининг тадбиркорлик субъектлари ҳуқуқ ва қонуний манфаатларини бузганликлари учун жазонинг муқаррарлигини, ҳатто уларнинг жиноий жавобгарликка тортилишини таъминлаш вазифаси юклатилди.

Бosh прокурорнинг 2011 йил 9 февралдаги 87-сонли буйруғи талабларидан келиб чиқиб, жойларда доимий равишда тадбиркорлар билан учрашувлар ўтказилиб, ушбу учрашувлар жараёнида уларнинг муаммоларини бошқа назорат органлари билан ҳамкорликда ҳал қилиш чоралари кўриломқда.

Шу нуктаи назардан, вилоят прокуратураси ташаббуси билан Давлат солиқ инспекцияси, банклар, архитектура ва ҳуқуқий идораси, маҳаллий ҳокимликлар вакиллари ва мутасадди раҳбарларни жалб қилган ҳолда Қоровулбозор, Қоракўл, Вобкент, Бухоро туманлари, Бухоро, Когон шаҳарларида тадбиркор-хунармандлар, кичик бизнес билан шуғулланаётган ишбилармонлар, коллеж ўқувчилари ҳамда Республика Бosh прокурорининг кўрсатмалари асосида хоржий инвесторлар иштирокидagi корхоналар раҳбарлари билан аънавий равишда очик мулоқотлар ташкил этилмоқда. Шунингдек, тадбиркорларнинг ҳуқуқларини ҳимоя қилишда "007" линияи телефони ошқора мулоқот воситасига айланди. Вилоят прокуратурасининг биносига оилавий бизнесни ривожлантириш йўналишида аҳлига ҳуқуқий маслаҳатлар бериш мақсадида хона ташкил этилди. Зеро, бугунги тадбиркор нафақат ўз соҳасининг билимдони, балки ҳуқуқий саводхон ва маънавий инсон бўлиши ҳам ке-

раклиги нафақат давр тақозоси, балки ҳаётий эҳтиёжга ҳам айланди. Прокуратурага ҳуқуқларини ҳимоя қилишни ёҳуд муаммоларини ҳал қилишни сўраб мурожаат қилган тадбиркор, айни пайтда ҳуқуқий маслаҳатлар олиш имкониятига ҳам эга бўлиши мақсадга мувофиқ, албатта.

Аҳамиятга молик ҳижат шундаки, тадбиркорларда ўрта мулкдорлар синфи ривожланишига тўсиқ бўлаётган ҳолатлар бартараф этилиб, кредит олиш, бино ажратиш, рўйхатдан ўтиш, фаолиятга ноқонуний аралашуш билан боғлиқ муаммолар жойида ҳал қилинишига эришилмоқда. Фикризмани Бухоро тумани тадбиркорларининг вилоят прокурори билан учрашуви мисолида давом эттирамиз.

Чунончи, "Шергирон" қишлоқ фуқаролар йигини "Чорбақ" қишлоғида яшовчи, зардўзлик билан шуғулланиб келадиган Робия Юнусова тадбиркорлик фаолиятини янада ривожлантириш мақсадида ишлаб чиқарилган зардўзлик маҳсулотларини кўргазмага қўйиш учун "Чорбақ" мажмуасида кўргазмалар зали очишда ёрдам сўраб, мурожаат қилди.

— Кўргазмалар залидан ташқари шогирдларимга қулай иш шароити яратиш, янги иш ўринлари барпо этиш учун ер майдонини ҳам ажратилса, янада шижоат билан ишлардим, — дейди учрашувда зардўзликда ўзига хос катта тажрибага эга тадбиркор Робия Юнусова.

Россия Федерациясига кетган ўғилларини қайтариб чақириб олган тадбиркор Суннат Неъматов ҳам фарзандлари кўз олдида бўлишини хоҳлайди. Тадбиркорлик туфайли ҳалол меҳнатдан барака топгани, бугун фарзандлари бағрига қайтиб, оилавий тадбиркорликни йўлга қўйганини фахрланиб гапирди. Юзма-юз мулоқотда новвойхона қуриш учун ер ажратилишида амалий ёрдам сўраган С.Неъматовга туман ҳокимининг қарори билан ер майдони ажратилди. Тадбиркорнинг истиқболли режалари улкан. Оилавий тадбиркорлик қўламини кенгайтириб, новвойхона олдида ошхона очиб, бир нечта қишлоқдошларини ҳам иш билан таъминламоқчи. Албатта, бу каби хайри ишларга бел боғлаган мулкдорнинг ташаббуслари келажакда катта-катта лойиҳалар асосида ишлаб чиқаришнинг йўлга қўйилишида илк қадам бўлиб хизмат қилади.

Тумандаги иқтисодиёт коллежи ўқувчиси У.Обидова, қишлоқ хўжалик касб-хунар коллежи ўқувчилари З.Йўлдошева, Б.Аҳмедовларга тадбиркорликнинг турли йўна-

лишларида фаолият бошлашлари учун имтиёзли кредит ажратиш масалаларида амалий ёрдам кўрсатилди.

Бундан ташқари, маҳаллий ҳокимликлар, давлат бошқаруви ва назорат-тектирив идоралари томонидан тадбиркорлик субъектларига нисбатан чиқарилган қарор ва фармойишлар, ҳуқуқий ҳужжатлар, қўлланилган маъмурий ва молиявий жарималарнинг қонунийлиги ўрганилиб, тегишли прокурор назорати ҳужжатлари қўллаш орқали уларнинг бузилган ҳуқуқлари тикланиши таъминланиб берилмоқда.

Мисол учун, Когон туман ҳокимининг 2011 йил 18 апрелдаги 263-сонли қарори билан фуқаро Б.Турсуновга туман ҳокимининг захира фондидан жами 1,84 гектар ер майдони ажратиб берилган, ушбу қарор қонунийлиги ўрганилганда, қарорда кўрсатилган туман ҳокимлиги захира фондида 292-сонли контур мажжуд эмаслиги, 1,84 гектар ер майдони тумандаги "Қурбонова Саодат замини" фермер хўжалигига тегишли бўлиб, ер майдонини ажратишда фермер хўжалиги раҳбарининг розилиги олинмасдан Ўзбекистон Республикаси Ер кодексининг 24-моддаси талабларига зид равишда ажратилганлиги аниқланиб, ушбу қарорни бекор қилиш ҳақида протест келтирилган ва ноқонуний ажратилган ер майдони фермер хўжалигига қайтарилиши таъминланди.

Биргина ўтган давр мобайнида вилоят прокуратураси органлари томонидан назорат тадбирлари давомида назорат идораларининг 38 та ноқонуний ҳужжатларига протест келтирилиб, қонунбузилиши, унинг келиб чиқиш сабабларини бартараф этиш тўғрисида 26 та тақдимнома киритилди, 55 нафар мансабдор шахс интизомий ва 12 нафар мансабдор шахсининг маъмурий жавобгарликка тортилиши таъминланиб, судларга 66,0 млн. сўмлик 4 та даъво аризаси киритилиб, қўпол қонунбузилиши ҳолатлари юзасидан 2 та ҳолатда жиноят иши кўзгатилади.

Жумладан, Бухоро туман ҳокимлигида тадбиркорлик субъектларидан келиб турган мурожаатларнинг қонунда белгиланган муддатларда кўриб чиқилиши ва уларнинг қонуний ҳал қилиниш аҳволи ўрганилганда, фуқаролар С.Очилова, Ж.Қурбонова, Т.Уринов ва Д.Шароповларнинг тадбиркор сифатида рўйхатдан ўтиш ва уларга бино қуриш учун ер ажратиш ҳақидаги аризалари туман ҳокимининг биринчи ўринбосари Э.Тоҳиров ва туман ер тўзиш ва қўчмас мулк кадастри бошлиғи Ё.Тўқлиев-

лар томонидан кўриб чиқилмасдан оқибатсиз қолдирилгани аниқланиб, уларга нисбатан маъмурий ҳуқуқбузарлик тўғрисида иш кўзгатилиб, жазонинг муқаррарлиги таъминланди.

Булардан ташқари, назорат-тектирив органлари томонидан тадбиркорлик субъектларига нисбатан қўлланилган 938 та маъмурий ҳуқуқбузарлик тўғрисидаги қарорларнинг қонунийлиги ўрганилиб, 24 таси протест келтириш орқали бекор қилиниб, қонун талабларига мувофиқлаштирилиши таъминланди.

Жумладан, Бухоро шаҳар Давлат солиқ инспекцияси бошлигининг қарорига асосан, Бухоро шаҳридаги "Бухоро АСС" хусусий корхонасида ўтказилган тектиришда корхона раҳбари А.Эргашев ва бош ҳисобчи М.Фаниевалар 2010 йил 3-чорак бюджетдан ташқари тўловлари бўйича ҳисоботларни ўз вақтида топширмаганлиги учун Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодекснинг 175-моддаси 1-қисми билан маъмурий жавобгарликка тортилган. Ушбу қарорнинг қонунийлиги ўрганилганда, корхона мансабдор шахслари ноқонуний равишда маъмурий жавобгарликка тортилганлиги аниқланган ва ушбу қарорни бекор қилиш ҳақида протест келтирилди.

Шу даврда назорат-тектирив идораларининг 322 та молиявий санкция қўллаш ҳақидаги қарорлари ўрганилиб, 13 та ноқонуний молиявий санкция қўллаш ҳақидаги қарорлар бекор қилинди. Масалан, Шофиркон туман Давлат солиқ инспекцияси бошлигининг қарори билан якка тартибдаги тадбиркор Х.Рахимовга қарашли савдо дўконида назорат-касса машинаси ўрнатилмасдан савдо қилинганлиги, харидорга 5500 сўмга харид чеки берилмаганлиги учун энг кам иш ҳақининг 30 баравари миқдорига ва сотиш баҳоси 1,9 млн. сўмлик кириш ҳужжатлари мавжуд бўлмаган 37 турдаги маҳсулотлар сотува қўйилганлиги учун 2,1 млн. сўм, жами 3,6 млн. сўм миқдорига молиявий жарима қўллаш ҳақида қарор қабул қилинган. Ушбу қарор Вазиранг Маҳкамасининг 2009 йил 15 июлдаги "Давлат даромдига ўтказилган мол-мулкни олиб қўйиш, сотиш ёки йўқ қилиб ташлаш тартиби тўғрисида"ги Қарори талабларига зид равишда, яъни савдо дўконида кириш ҳужжатлари мавжуд бўлмаган, чет элда ишлаб чиқарилган моллар сотувчининг оғзаки сўзи асосида 1,8 млн. сўм миқдорига, деб асоссиз баҳоланганлиги аниқланиб, ушбу қарорни бекор қилиб, қонун

Комилжон ҲАСАНОВ,
Бухоро вилоят прокуратураси
бўлим бошлиғи

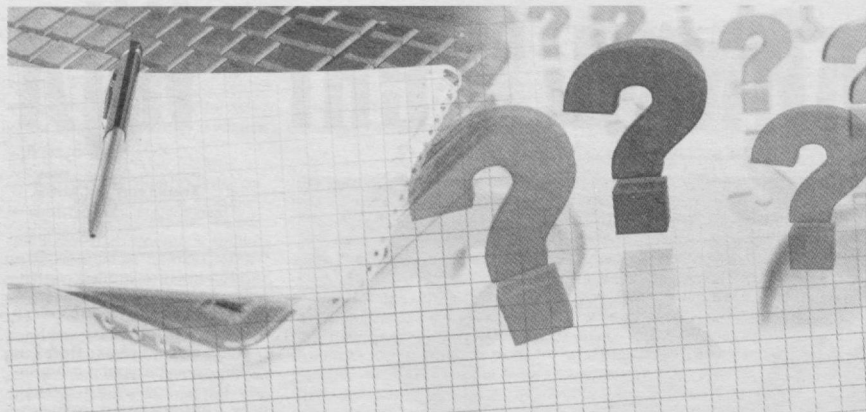
талабларига мувофиқлаштириш ҳақида Шофиркон туман прокуратураси томонидан протест келтирилди.

Худди шунингдек, Вобкент туман прокуратураси томонидан туман ҳокимлиги ҳузурдаги тадбиркорлик субъектларини рўйхатдан ўтказиш инспекциясида ўтказилган тектиришда инспекция бошлиғи томонидан фуқаро Н.Салимованинг "Шаҳбоз Мобил Сервис" хусусий корхонасини рўйхатдан ўтказишни сўраб ёзган аризасига асосан, ундан 17,2 минг сўм миқдорига ортиқча давлат божи олинишига йўл қўйилганлиги ва шу каби бошқа қонунбузилиш ҳолатлари аниқланиб, инспекция бошлиғи М.Иноятовга нисбатан интизомий жавобгарлик тўғрисида иш кўзгатилади.

Қоракўл туман прокуратураси томонидан ўтказилган тектиришда тадбиркор С.Рахимовга туман ҳокимлиги ҳузурдаги тадбиркорлик субъектларини давлат рўйхатидан ўтказиш инспекцияси мутахассиси А.Мавлонов томонидан унинг тадбиркорлик фаолиятини асоссиз равишда пайсалга солиниб, қўшимча равишда давлат божи тўлаш талаб қилинганлиги аниқланиб, А.Мавлоновга нисбатан интизомий жавобгарлик тўғрисида иш кўзгатилади.

Дарҳақиқат, ҳуқуқий маданияти юксалган, ишончли истиқболли режалар тузишга қодир, ҳалол меҳнатдан бахт топишни билган кишиларда яратувчанлик, ташаббускорлик, маънавий жасорат характерга айланади. Ўзини ҳақиқий мулк эгаси, деб билган тадбиркор нафақат оиласи ва фарзандлари эртасини, балки бутун жамият келажagini, мамлакат иқтисодий қудратини юксалтириш ҳам унутмайди. "Мустаҳкам оила йили" Давлат дастури доирасида белгиланган чора-тадбирларнинг ҳаётга татбиқ этилиши, "Оилавий тадбиркорлик тўғрисида"ги Ўзбекистон Республикаси Қонунининг қабул қилиниши ана шундай касб-хунарини қадрлайдиган тадбиркор юртдошларимизга янада шижоат билан ишлаганга имконият беради. Қолаверса, бозор муносабатлари шароитида тадбиркорлик билан шуғулланувчи корхоналар, хунарманд ва касаначилар, барча маҳсулот ишлаб чиқарувчи ишбилармонлар эркин фаолият юритиши, устува-шоғирд аънаваларини давом эттириши, ўсиб келаётган ёш авлодга касб-хунар сирларини ўргатиши миллиятимизга хос бунёдкорлик, яратувчанлик тўғрисидаги умрбоқийлигини таъминлайди.

Хулоса қилиб айтганда, кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик жамиятимизнинг бугунги ва келажак тараққиётимиз, фаровон ҳаётимизнинг мустаҳкам таянчи экан, уни ривожлантириш, қонун доирасида барча шарт-шароитларни яратиш бериш ҳамда уларнинг қонуний манфаатларини ҳимоя қилиш асосий вазифамиз бўлиб қолаверади.

Кейинги вақтда тахририятга қилинган бошқа мурожаатлар билан бир қаторда ёш авлодга таълим-тарбия беришга бевосита масъул бўлган педагог ходимлар фаолиятини ташкил этишга оид мурожаатлар ҳам бирмунча ошди. Шунинг билан боғлиқ бўлган соҳада юзага келадиган саволларга мутахассис томонидан жавоб беришни лозим, деб топдик. Қуйида бу бордаги айрим саволларга Ўзбекистон Республикаси Халқ таълими вазирлигининг Молиялаштириш, бухгалтерия ҳисоби ва ҳисоботи бошқармаси бошлиғи ўринбосари Ш.ПАРДАЕВнинг жавобларини ҳавола этамиз.

Савол: Ўқувчилар таътилда бўлган даврларида ўқитувчиларга ўқув соати учун иш ҳақи тўланадими? Таътил вақтида дарс ўтилмайди-ку?

Жавоб: Халқ таълими ҳамда Меҳнат ва аҳолини ижтимоий муҳофаза қилиш вазирликларининг 2010 йил 24 июндаги 155 ва 128-ҚБ-сонли қўшма буйруғи билан тасдиқланган "Умумий ўрта таълим муассасалари ўқитувчиларини тарификациялаш, иш вақтини ҳисобга олиш ва иш ҳақларини ҳисоблаш тартиби бўйича методик кўрсатмалар"нинг 8-бандига асосан ўқувчилар таътил даври ўқитувчининг йиллик асосий ва қўшимча таътил даврига боғлиқ бўлмаган ҳолда иш вақти, деб ҳисобланади.

Бу даврда ўқитувчи педагогик иш режасига мувофиқ таътил даврига ҳақ белгиланган педагогик, методик ва ташкилий-педагогик фаолиятни амалга оширади, бунда педагогик кенгаш, метод бирлашма йиғилишлари, ота-оналар йиғилишлари, микрооҳадада ишлаш ва ҳоказо ишларни бажариш кўзда тутилади.

Савол: Асосий касби ўқитувчи бўлиб, унга 0,5 ставка ўқув-тарбиявий ишлар бўйича директор ўринбосари лавозими юклатилса, унинг дарс соатларига қандай тарзда педагогик юклама белгиланади?

Жавоб: Халқ таълими ҳамда Меҳнат ва аҳолини ижтимоий муҳофаза қилиш вазирликларининг 2010 йил 24 июндаги 155 ва 128-ҚБ-сонли қўшма буйруғи билан тасдиқланган "Умумий ўрта таълим муассасалари ўқитувчиларини тарификациялаш, иш вақтини ҳисобга олиш ва иш ҳақларини ҳисоблаш тартиби бўйича методик кўрсатмалар"нинг 6-бандига кўра, ўқитувчилар таътилда бўлмаган даврда бошланғич синф ўқитувчиларининг педагогик юкламаси 16 соатни ташкил этади. Педагогик юкломанинг миқдори ойлик, чораклик, йиллик шахсий иш режага асосан тартибга келтирилади ва улар ўқитувчининг тасдиқланган Намунавий йиллик иш режасига асосланади. Педагогик юклама педагог ходимларга хос бўлганлиги сабабли раҳбар ходимлар учун, жумладан, 0,5 ставка директор ўринбосари лавозими учун педагогик юклама ҳисобланмайди.

Савол: Асосий касби ўқитувчи бўлиб, унга 0,5 ставка ўқув-тарбиявий ишлар бўйича директорлик лавозими ҳам юклатилса, устамга ҳақ белгиланиши мумкинми?

Жавоб: Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2005 йил 21 декабрдаги 275-сонли Қарори билан тасдиқланган "Умумтаълим муассасалари ўрнак кўрсатган ходимларини рағбатлантиришнинг Директор жамгармаси тўғрисида Низом"нинг 18-бандига асосан, умумтаълим муассасаларининг раҳбар ходимларига ва ўз фаолиятини соатбай ҳақ тўлаш асосида амалга оширадиган ўқитувчиларга маъмур ҳар ойлик устамалар белгиланмайди. Шу сабабли 0,5 ставка директор ўринбосари лавозими учун устамга ҳақ тўланмайди.

Савол: Педагог ходимларга 30 соат, яъни 1,5 ставка дарс берилиши мумкинми? Унинг педагогик юкломасини белгилаш қай тарзда бўлади?

Жавоб: Республика Вазирлар Маҳкамасининг 2005 йил 21 декабрдаги 275-сонли қарори билан тасдиқланган "Халқ таълими ходимлари меҳнатига ҳақ тўлаш тўғрисидаги Низом"нинг 18-бандига асосан, алоҳида ҳолларда халқ таълими муассасаларида ходимнинг розилиги билан касблар (лавозимлар)ни бирга қўшиб олиб боришга, шунингдек, ўзининг асосий иши билан биргаликда ишда вақтинча бўлмаган ходимларнинг вазифаларини бажаришга йўл қўйилади. Бунда лавозимларни бирга қўшиб олиб бориш бўйича иш вақтининг жами давом этиши Низомнинг 15-бандига назарда тутилган жами иш вақтининг 50 фоизидан, яъни йил мобайнида 774 соатдан ортқ бўлиши мумкин эмас.

Савол: Мен директорлик лавозими билан 10 соат дарс ўтмоқдаман. Ушбу дарс соатимга педагогик 8 соат берилиши мумкинми?

Жавоб: Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2005 йил 21 декабрдаги 275-сонли қарори билан тасдиқланган "Халқ таълими ходимлари меҳнатига ҳақ тўлаш тўғрисида Низом"нинг 14-бандига асосан, халқ таълими муассасасининг раҳбар ходими томонидан асосий лавозимнинг бир ҳафтада 10 соатгача ҳажмда ўқитувчи лавозими билан олиб борилишига (ўқув юкламаси юритилишига) йўл қўйилади. Бунда педагогик юклама бажарилмайди.

Халқ таълими ҳамда Меҳнат ва аҳолини ижтимоий муҳофаза қилиш вазирликларининг 2010 йил 24 июндаги 155 ва 128-ҚБ-сонли қўшма буйруғи билан тасдиқланган "Умумий ўрта таълим муассасалари ўқитувчиларини тарификациялаш, иш вақтини ҳисобга олиш ва иш ҳақларини ҳисоблаш тартиби бўйича методик кўрсатмалар"нинг 10-бандига асосан, бошқа мактаблардан ўриндош сифатида жалб этилган педагоглар ва мутахассислар, шунингдек, таълим муассасаси раҳбарлигига, ўқитувчи сифатида бир ҳафтада 10 соатгача дарс бераётган бўлса, иш ҳақи соатбай ҳисобида тўланади.

Соатбай иш ҳақи тўлаш Адлия вазирлигида 2012 йил 9 январда 2311-сон билан рўйхатга олинган "Ўқув машғулотларини ўтказганлик учун меҳнатга соатбай ҳақ тўлаш мўрдоларини тасдиқлаш тўғрисида"ги Қарор асосида амалга оширилади.

Мен мактабда ўқитувчи бўлиб ишлайман. Ўзим коллежни битирганман. Айтгинчи, менга малака тоифаси берилиши мумкинми?

Акмал Аброров,
Когон тумани

Меҳнат ва аҳолини ижтимоий муҳофаза қилиш вазирлиги, Халқ таълими вазирлиги ва Вазирлар Маҳкамаси ҳузурдаги Давлат тест марказининг 2005 йил 30 декабрдаги 105, 42 ва 01-357-сонли қарори билан тасдиқланган "Халқ таълими ходимлари асосий лавозимларининг малака Тавсифлари"да белгиланишича, ўқитувчи:

а) бошланғич синф ўқитувчилари учун бошланғич таълим ихтисослиги бўйича камида ўрта махсус педагогик маълумот;

б) фан ўқитувчиси учун фан йўналишига тўғри келувчи камида ўрта махсус маълумот.

Ўқитувчига иккинчи малака тоифасини бериш куйидаги асосий кўрсаткичлар билан аниқланади:

а) педагогик ходим малакаси — билим ва кўникмаларни баҳолашнинг стандарт талаблардан юқори бўлган педагогика назарияси, психоло-

гия ва ёшлар физиологияси асослари, ўқиладиган фаннинг базавий компоненти мазмуни, таълим ва тарбия методикаси билан аниқланади;

б) педагогик ходимнинг маҳорати — таълим жараёнида қулай микроклим яратиш, амалий фаолиятда таълим жараёнининг хилма-хиллигини (вариантликни) таъминловчи ўқитиш методлари, усуллари ва воситаларини қўллаш, педагогик диагностика қўлланилаётган оддий методлари ва воситалари, ўқувчилар жамоасини тоифалашнинг асосий шакллари, ўқувчиларнинг англаш ва муомала (коммуникатив) маданиятини шакллантириш ва ривожлантиришнинг асосий методлари билан аниқланади;

в) педагогик ходим меҳнати самарадорлиги — педагог бевосита мулоқот қиладиган ўқувчилар гуруҳини ахил жамоа сифатида сақлашга имкон берувчи амалий иш фаолияти; ўқувчиларни Давлат таълим стандартларига мос ҳолда билим олишини таъминлаш орқали аниқланади;

г) ўқитувчи лавозимида камида 3 йил иш стажига эга

бўлиши керак.

Магистр даражасига эга бўлган педагогик ходимга аттестация ўтказилмасдан иккинчи малака тоифаси берилади.

Биринчи малака тоифасини бериш куйидаги асосий кўрсаткичлар билан аниқланади:

а) педагогик ходим малакаси — билим ва кўникмаларни баҳолашнинг стандарт талаблардан юқори бўлган таълим жараёнини индивидуаллаштириш технологияси, психологик-педагогик диагностиканинг замонавий усуллари, ўқиладиган фаннинг базавий компоненти мазмуни, турли даражада ўқитишни олиб бориш имконини берадиган назарий билимлар даражаси билан аниқланади;

б) педагогик ходимнинг маҳорати — ўқув-тарбия жараёни мазмуни, методлари ва шакллари таллашда ўқувчиларнинг психологик хусусиятларини ҳисобга ола билиш, ривожланишлари, майллари, қобилиятлари, қизиқишлари ва соғлиқлари даражаси турлича бўлган ўқувчилар тоифаларини ҳисобга олган ҳолда педагогик масалаларни ҳал қилишга ва амалий фаолиятда замонавий педагогик технологияларни, шахсини ривожлантириш педагогикаси технологиялари элементларини, фан бўйича ўқув-методик иш-

каларини қўллашга қодирлик билан аниқланади;

в) педагогик ходим меҳнати самарадорлиги мактаб ижтимоий ҳаётида фаол қатнашиши; малака ошириш курсларини мунтазам ўташи; вилоят ёки туман (шаҳар) даражасида илмий-методик тадбирларида фаол қатнашиши; унинг тажрибалари вилоят ёки туман (шаҳар) даражасида омалаштирилганлиги, шунингдек, ўқувчилари иккинчи тур фан олимпиадаларида, вилоят ёки туман даражасидаги кўрик-танловларида, спорт мусобақаларида совринли ўринларни эгаллаганлиги (бундай фан олимпиадалари ва тадбирлар ўтказилмайдиган бошланғич синф ва фан педагоглари бундан мустасно) орқали аниқланади;

г) иккинчи тоифали ўқитувчи лавозимида камида 3 йил иш стажига эга бўлиши керак.

Ўрта махсус маълумотга эга педагогик ходимга аттестация натижалари бўйича истисно ҳолларда, биринчи малака тоифаси берилиши мумкин.

Олий малака тоифасини бериш куйидаги асосий кўрсаткичлар билан аниқланади:

а) педагогик ходимнинг малакаси — кўрсаткичи педагогик фан ва амалиётнинг, ўз билим соҳасининг энг янги ютуқларини ўзлаштириш, амалий масалаларни иқодий ҳал қилиш билан аниқланади;

б) педагогик ходим маҳорати — кўрсаткичи таълим ва тарбиялаш методлари, воситалари, шакллари оптимал таллашни амалга ошириш ёки тарқатишга тавсия берилиши мумкин бўлган педагогик технологиялар ёки уларнинг элементларини муस्ताқил равишда ишлаб чиқиш, синаб кўриш ва муваффақиятли қўллаш, ўқувчиларнинг иқодий имкониятларини юзага чиқариш учун шароитлар яратиш билан аниқланади;

в) педагогик ходим меҳнати самарадорлиги — мактаб ижтимоий ҳаётида фаол қатнашиши; малака ошириш курсларини мунтазам ўташи; вилоят ёки туман (шаҳар) даражасида илмий-методик тадбирларида фаол қатнашиши; унинг тажрибалари республика ёки вилоят даражасида омалаштирилганлиги, шунингдек, ўқувчилари иккинчи ёки учинчи тур фан олимпиадаларида, халқаро, республика ва вилоят даражасидаги кўрик, танловларда, спорт мусобақаларида совринли ўринларни эгаллаганлиги (бундай фан олимпиадалари ва тадбирлар ўтказилмайдиган бошланғич синф ва фан педагоглари бундан мустасно) орқали аниқланади.

г) биринчи тоифали ўқитувчи лавозимида камида 3 йил иш стажига эга бўлиши керак.

Савол: Мактаб қошида ташкил этилган 7 ёки 9 кишилик комиссия томонидан педагог ходимларнинг қилган ишлари ўрганилиб, устама ҳақ белгиланади. Ушбу белгиланган педагогларнинг устама ҳақи бўйича йилга жиддари ёки ҳисоботлари туман ХТМФМТ ва ТЭБ-га топшириладими?

Жавоб: Ўзбекистон Республикаси Халқ таълими, Меҳнат ва аҳолини ижтимоий муҳофаза қилиш вазирликлари ҳамда Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридagi Давлат тест марказининг 2005 йил 30 декабрдаги қўшма қарори билан тасдиқланган (Адлия вазирлигида 2006 йил 3 январда 1534-сон билан рўйхатга олинган) "Умумтаълим муассасалари қошидаги Махсус комиссиялар тўғрисидаги Низом"нинг 33-бандига асосан, халқ таълими бошқарув органлари умумтаълим муассасаларининг устама белгилаш, муқофот (моддий ёрдам) ажратиш ҳақидаги бўйруқлари ва унга алоқадор ҳужжатларини текшириш ҳуқуқига эга.

Ўзбекистон Республикаси Меҳнат ва аҳолини ижтимоий муҳофаза қилиш вазирлиги, Халқ таълими вазирлиги ва Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридagi Давлат тест марказининг 2005 йил 30 декабрдаги 106-сонли, 43-сонли ва 01-356-сонли қарорлари билан тасдиқланган ҳамда Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлигида 2006 йил 18 январда 1540-сон билан рўйхатдан ўтказилган "Раҳбар ва педагогларни аттестациядан ўтказиш ва уларга малака тоифалари бериш тартиби тўғрисида"ги Низомга мувофиқ туман (шаҳар) халқ таълими муассасалари фаолиятини методик таъминлаш ва ташкил этиш бўлими ҳузурда ҳудудий бошқарма раҳбари бўйруғи билан туман (шаҳар) аттестация комиссиялари тузилади.

Туман (шаҳар) аттестация комиссиялари вазифаларига таълим муассасаларидаги аттестация комиссиялари фаолиятини назорат қилиш; биринчи тоифали ва шу тоифага дэввогар педагог кадрларни аттестациядан ўтказиш; таълим муассасаларидаги аттестация комиссияларининг ҳисоботларини қабул қилиш ва таҳлил этиш; биринчи тоифали педагог кадрларни аттестациядан ўтказиш яқунлари бўйича ҳисоботлар тайёрлаш; таълим муассасаларида ўтказилган аттестация яқунларига кўра ҳисоботлар тузиш ва умумлаштириш, уларни ҳудудий Мувофиқлаштирувчи аттестация комиссияларига тақдим қилиш қиради.

Таълим муассасаси аттестация комиссияси туман (шаҳар) ХТМФМТТЭБ мудирининг бўйруғи билан тузилади ва педагогик жамоа аъзолари миқдорига қараб, 5-9 кишидан иборат бўлади.

Таълим муассасаси аттестация комиссиялари таркибига таълим муассасаси раҳбари (комиссия раиси), туман (шаҳар) ХТМФМТТЭБ вакили (раис ўринбосари), таълим муассасаси раҳбари ўринбосари, муассасаси педагогик кенгаши тавсия этган педагоглар, таълим муассасаси қасаба уюшмаси ва таълим муассасаси ота-оналар комитети вакиллари қиради.

Таълим муассасаси аттестация комиссияси иккинчи тоифали ва шу тоифага дэввогар, шунингдек, мутахассис тоифали (олий ёки ўрта махсус маълумотли) педагог кадрларни аттестациядан ўтказиши.

Умумтаълим мактаби директори лавозимига номзод тайинлангунга қадар мактаб директори вазифасини вақтинча бажарувчи лавозими юқлатилган ходимлар (ўқув ишлари бўйича, маънавий-маърифий ишлар бўйича директор ўринбосарлари ёки ўқитувчи) ўзининг асосий лавозими бўйича аттестацияга жалб этилади.

Халқ таълими вазирлигининг 2011 йил 30 мартдаги "Вазирлиқнинг 2010 йил 9 апрелдаги "Халқ таълими вазирлиги тизимидagi раҳбар ходимлар билан ишлашни янада такомиллаштириш, уларнинг захирасини яратиш ҳамда вазирлик лавозимлар номенклатурасининг янги тахририни тасдиқлаш тўғрисида"ги 72-сонли бўйруғига қўшимча ва ўзгартиришлар киритиш ҳақида"ги 68-сонли бўйруғининг 3-илоvasи 1-бандига асосан, барча турдаги умумтаълим мактаблари директорлари туман (шаҳар) халқ таълими муассасалари фаолиятини методик таъминлаш ва ташкил этиш бўлими мудирларининг тавсиясига асосан Қорақалпоғистон Республикаси Халқ таълими вазирлиги, Тошкент шаҳар ва вилоятлар Халқ таълими бошқармалари бошликлари бўйруғи билан тайинланади ва лавозимдан озод қилинади.

Умумтаълим мактаби директори вазифасини вақтинча бажарувчининг бир неча йил давомида шу лавозимни бажариши унинг тўғридан-тўғри директор лавозимига тайинланиши учун асос ҳисобланади.

Юртимизда истиқлолнинг дастлабки кунлариданоқ ёш авлод тарбияси ва камолига алоҳида эътибор қаратиб келинмоқда. Энг аввало, бу борада қилинадиган ишларнинг ҳуқуқий асослари яратилиб, ҳаётга кенг татбиқ қилинмоқда. Ва бу жараён бир жойда тўхтаб қолмасдан йилдан-йилга янада такомиллаштириляпти.

Тан олиш керак, бу борада мамлакатимизда дунё давлатлари ўрнак олса арзиғлик ишлар амалга оширилди. Айниқса, соғлом, ҳар томонлама ривожланган ва баркамол авлодни воёга етказиш масаласи бугунги техника асрида ҳар қачонгидан ҳам муҳим аҳамият касб этмоқда. Чунки, янги технологияларнинг инсоният ҳаётини бирмунча энгиллаштириш каби имкониятлари бошқа жиҳатдан унинг саломатлигига, таълим-тарбиясига ҳам ўзининг салбий таъсирини ўтказмай қолмайди.

Уяли алоқа воситаси ана шундай хавфлардан бирига айланди, десак муболага бўлмас. Бугунги кунда мобил телефон ҳаётимизнинг узлуқсиз қисмига айланган. У етти ёшдан етмиш ёшгача бўлганларнинг кундалик турмушида турли хил масалалар учун ҳал қилув воситаси ҳисобланади. Айниқса, эрталаб фарзандини мактабга, коллеж, лицейга ўқишга жўнатган ота-она борки, боласининг таълим муассасасига борганидан кейин тез-тез боғланиб, нима билан шуғулланаётгани, дарсларга қатнашиши билан қизиқиб, қардалигини билгиси келади. Мобил телефон эса, бундай хизматнинг беминнат дастурдир. Лекин ҳар нарсанинг ҳам меъёри бўлгани яхши. Яъни, телефондан дарс пайтида ҳам фойдаланиш орқали боланинг ўшига умуман тўри келмайдиган турли хил видео, аудио ёзувларнинг кенг тарқалиб юриши ва ҳоказо шу каби ҳолатларнинг кенг авж олиб, боланинг саломатлиги ва таълим-тарбия жараёнига салбий таъсир кўрсата бошлади.

Бундай хавф-хатарлардан ёш авлодни ҳимоя қилиш, уларга берилмаётган таълим-тарбия самарадорлигини янада ошириш ва ўқувчи ёшлар ўртасида соғлом турмуш тарзини қарор топтириш учун шарт-шароитлар яратиш мақсадида шу йилнинг 21 май кунини Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг "Ўзбекистон Республикаси таълим муассасаларида мобил телефонлардан фойдаланишни тартибга солиш чора-тадбирлари тўғрисида"ги Қарори қабул қилинди. Шу билан бирга, мазкур қарорда тилга олинган жиҳатларни рўёбга чиқариш учун Низом ҳам тасдиқланди. Низомда белгиланишича, унинг талаблари давлат ва нодавлат таълим муассасалари (умумтаълим мактаблари, коллеж, лицей ва олий ўқув юрталари) таълим олувчиларига, шунингдек, таълим муассасаларининг барча тоифалардаги ходимларига нисбатан татбиқ қилинади.

Ана шу мақсаддан келиб чиқиб, Низомнинг қуйидаги вазифаларини ҳал этишга йўналтирилиши белгиланди:

а) бой интеллектуал мерос асосида ёш авлодни Вангана муҳаббат, миллий ва умуминсоний қадриятларни, миллий мустақиллик гоёларини ҳурмат қилиш ва уларга садоқат руҳида тарбиялаш;

б) ўқув жараёнида, шу жумладан, таълим олувчилар томонидан телефонлардан фойдаланиш билан боғ-

лиқ қуйидаги салбий ҳодисаларнинг олдини олиш ва бартараф этиш:

ўқув материалларини улардан шпаргалкалар сифатида фойдаланиш учун, шунингдек, машғулотлар вақтида таълим олувчилар фойдаланидиган турли ўйинларни ёзиб олиш ва телефон хотирасида сақлаш;

ёшлар ўртасида маънавий-ахлоқий хислатларни бузувчи, зўравонлик, шафқатсизлик ва порнография, шунингдек, реакция-сектант, сохта диний мафқурано тарғиб қилувчи, атрафдагиларни салбий ҳаракатларга ўндовчи материаллардан иборат бўлган, қўргазма, фон сифатида хизмат қилувчи расмлар, аудио-видео ёзувлар, чизма ва суратли тасвирлар, овозли видео роликларни намойиш этиш, тарқатиш, қўлаш;

в) таълим муассасаларининг ички тартиб-қоидаларига риоя этишни таъминлаш учун таълим муассасаларида таълим олувчилар томонидан телефонлардан фойдаланишни тартибга солиш.

Таълим муассасасига кириб келишда ҳар бир таълим олувчи, ходим, келувчи ва бошқа шахслар ўз телефонни абонентининг чакирув овозини тўлиқ ўчириб қўйиши (телефонни "овозсиз" режимга ўтказиш), телефонни ўчириб қўйиши, телефонни портфели, суммаси ва шу кабиларга солиб қўйиши шарт.

Бундан ташқари, таълим олувчиларга қуйидагилар қатъиян тақиқланади:

а) телефонни бўйинига осиб олиш, қўқрак чўнтақларида, шим, юбкалари чўнтақларида ва шу кабиларда сақлаш;

б) телефон аккумуляторини зарядлаш учун таълим муассасаси электр тармоқларига улаш;

в) телефон ёрдамидан: атрафдагиларга зўравонлик, шафқатсизлик, порнографияни тарғиб қилувчи видео ва суратларни намойиш қилиш;

таълим муассасасининг нуфузига, шу жумладан, зўравонлик ва вандаллик ҳолатларини суратга олиш ва кейинчалик уларни атрафдагиларга намойиш этиш йўли билан зарар етказиш;

г) ўқув машғулоти вақтида: телефон орқали сўзлашиш ҳамда SMS (MMS) ва бошқа турдаги хабарларни жўнатиш;

телефонни стол устига қўйиш; музика, шу жумладан, наушниклар орқали тинглаш;

сурат ва видео тасвирларни кўрсатишда телефондан фойдаланиш (ўйинлар билан шуғулланиш), тасвир (матн, расм, видео ёзув ва фотосуратлар) кўриш, диктофон, калькулятор, календарь, блокнот, ён дафтарча кабилар сифатида фойдаланиш ва шу кабилар) орқали бошқа хизматлардан фойдаланиш.

Албатта, Республика Вазирлар Маҳкамасининг мазкур қарори таълим олувчиларга уяли алоқа воситасидан батамом фойдаланишни та-

Меъёрнинг бўлгани яхши

Дониёр ХАЛИЛОВ,
ҳуқуқшунос

қиқламаса-да, ундан меъёр доирасида, яъни таълим жараёнига тўқсинлик қилмайдиган, кечиктириб бўлмайдиган ҳолатларда фойдаланиш мумкинлигини белгилайди. Яъни, чекланган тарзда фойдаланишга таълим олувчиларга машғулотлар ва тадбирлар оралиғида фақат асосли ва кечиктириб бўлмайдиган зарур ҳолатларда ота-онаси (уларнинг ўрнини босувчилар), яқин қариндошлари, таълим муассасаларининг раҳбарлари ёки ходимлари билан зудлик билан боғланиш мақсадида телефонлардан фойдаланишга (кўнги-роқ қилишга, SMS, MMS, GPRS жўнатишга, Bluetooth, Интернет ва шу кабилар хизматидан фойдаланишга) рўхсат этилади.

Шу билан бирга, машғулотлар ва турли тадбирлар оралиғида телефон орқали сўзлашиш учун хонадан йўлакка ёки фойега чиқиш, паст овозда ва қисқа мулоқот қилиш зарур.

Фавқулдда вазиятлар вужудга келган тақдирда таълим муассасаларида телефондан фойдаланиш чекланмайди.

Таълим муассасаси ҳудудида уяли алоқа воситасидан фойдаланиш нафақат таълим олувчилар, балки таълим-тарбия берувчиларга ҳам тааллуқлидир. Хусусан, таълим муассасасининг ўқитувчилари ва бошқа ходимлари ўқув машғулоти вақтида телефондан фойдаланиш ҳуқуқига эга эмас, дарсдан ташқари вақтда эса, таълим олувчилар иштирокида телефондан фойдаланиш имкони борича чеклашлари шарт.

Агар мазкур талаблар бузилса, уни бузган таълим олувчиларга нисбатан:

огоҳлантириш;

уларнинг кундалик дафтарига ёзиб қўйиш;

ота-оналарни (уларнинг ўрнини босувчи шахсларни) хабардор қилиш ёки тўшунтириш сўхбати ўтказиш учун таълим муассасасига қачирши каби таъсир чоралари қўлланади.

Низом талаблари Олий таълим муассасасининг талабалари томонидан бузилган тақдирда, уларга нисбатан Олий таълим муассасасининг ички тартиб-қоидаларига мувофиқ чоралар қўрилади.

Низом талаблари бузилган тақдирда, таълим муассасасининг педагог ходими таълим олувчидан телефонни олиб қўйиш, ушбу Низомни бузганлик ҳолати тўғрисида билдиришнома расмиyllaштириш ва уни телефон билан бирга таълим муассасасининг (факультетнинг) директори (деканга) ёки директор (декан) ўринбосарига, кейинчалик уни ота-оналарга (уларнинг ўрнини босувчи шахсларга, Олий таълим муассасаларида эса — кураторга) бериш, мазкур Низом талаблари бузилганлиги ҳолатлари тўғрисида огоҳлантириш бериш ҳуқуқига эга.

Ушбу Низом талабларининг ҳар қандай бузилиши таълим муассасасида (факультетда) тузиладиган директор (декан) раҳбарлиғидаги комиссия томонидан, синф раҳбари (куратор), таълим олувчининг ота-оналари (уларнинг ўрнини босувчи шахслар) иштирокида, шунингдек, ота-оналар (талабалар) мажлисида муҳокама қилинади.

Албатта, бу борадаги Низом талабларига риоя этилишини таълим муассасасининг директори (факультет декани) ва унинг ўринбосарлари назорат қилади.

Дастур ижроси амалда

Навоий вилоят прокуратураси органлари томонидан 2012 йилнинг "Мустаҳкам оила йили" деб эълон қилинганлиги муносабати билан оилани мустаҳкамлаш, вояга етмаганларнинг ҳуқуқлари ҳамда қонун билан қўриқланадиган манфаатларини ҳимоя қилишга қаратилган қонунчилик ижроси юзасидан назорат тадбирлари ўтказилди.

Аниқланишича, жорий йилнинг 1 март ҳолатига кўра вилоят бўйича 1190 та 2 млрд. 172 млн. сўмлик алимент тўловлари билан боғлиқ ижро ҳужжатларининг ижроси 3 ойдан ортиқ мuddатда таъминланмасдан келинган.

Бу кўрсаткичлар Хатирчи туманида 388 та, Кармана туманида 260 та, Навбахор туманида 208 та, Қизилтепа туманида 106 та, Нурота туманида 32 та, Конимех туманида 5 та, Томди туманида 3 тага тўғри келса, Навоий шаҳрида 129 та, Зарафшон шаҳрида 40 та ва Учкудуқда 22 тани ташкил этган.

Назорат тадбирлари давомида вилоят бўйича жами 665 та ижро ишлари бўйича тўланмасдан келинган 1 млрд. 172 млн. сўмлик алимент тўловларининг ҳақиқий ундирилиши таъминланиб, 422 нафар вояга етмаган болаларнинг бузилган ҳуқуқлари тикланди, 405 млн. сўмлик 186 қарздор шахсларга нисбатан қидирув эълон қилинди, 65 та ижро ишлари бўйича қарздорларнинг 33,5 млн. сўмлик мол-мулклари хатланиб, савдога чиқарилди. 125 млн. 433 миң сўмлик 101 та ижро ҳужжати бўйича ундирув қарздорларининг иш ҳақига қаратилди. Жумладан, Хатирчи туманида 550 млн. сўмлик, Навбахор туманида 260 млн. сўмлик, Кармана туманида 160 млн. сўмлик, Қизилтепа туманида 55 млн. сўмлик ва Навоий шаҳрида 120 млн. сўмлик алимент тўловларининг ундирилиши таъминланди.

Мисол учун, суд ижрочиларининг Хатирчи туман бўлими иш юритишдаги ижро ҳужжатига кўра, қарздор Б.Рўзиевдан ундирувчи Х.Кўзиевага

вояга етмаган 2 нафар фарзандининг таъминоти учун ҳар ойдаги иш ҳақи ва бошқа даромадининг 1/3 қисми миқдорда алимент ундириш белгиланган бўлиб, қарздор 4 млн. 575 миң сўмлик алимент тўловларини тўламасдан келганлиги аниқланиб, туман прокуратурасининг аралашуви билан ушбу алимент тўловининг тўлиқ ундирилиши таъминланди.

Фуқаролик ишлари бўйича Кармана туманлараро судининг 2009 йил 25 январдаги қарздор А.Салимовдан ундирувчи С.Салимовага бир нафар вояга етмаган фарзандининг таъминоти учун алимент ундириш ҳақидаги ижро ҳужжати бўйича тўланмасдан келинган 5 млн. 199 миң сўмлик алимент тўловлари қарздордан тўлиқ ундирилди.

Алимент тўловларини ундириш ҳақидаги суд қарорлари ижроси ўрганилганда, айрим ҳолатларда қарздор уч ойдан ортиқ мuddат давомида алимент тўлашдан бўйин товлаб юрган бўлсада, унинг ҳаракатларига ҳуқуқий баҳо бериш учун тегишли ҳужжатларни ваколатли органларга ўз вақтида тақдим этиш чоралари қўрилмаганлиги аниқланди. Хусусан, фуқаролик ишлари бўйича Кармана туманлараро судининг 2006 йил 26 декабрдаги ҳал қилув қарорига кўра, қарздор Н.Сатторовдан ундирувчи Н.Мадиеваннинг фойдасига икки нафар вояга етмаган фарзандлари таъминоти учун ҳар ойдаги иш ҳақи ва бошқа даромадларидан алимент ундириш белгиланган.

Аниқланишича, қарздор Н.Сатторов вояга етмаган фарзандларини моддий таъминлашдан бўйин товлаб, суднинг ҳал қилув қарорига биноан ундирили-

ши белгиланган, 2009 йил 1 январдан 2012 йил 1 мартга қадар жами 4 млн. 516 миң сўмлик маблағни тўламасдан келган ва бу туман суд ижрочилари бўлими томонидан эътиборсиз қолдирилган.

Мазкур ҳолат юзасидан Қизилтепа туман прокурори томонидан фуқаро Н.Сатторовга нисбатан 2012 йил 25 мартда Ўзбекистон Республикаси ЖКнинг 122-моддаси билан жиноят иши кўзга тилиб, дастлабки тергов ҳаракатларини ўтказиш туман ИИБ ТБга топширилган. Шунингдек, ҳамкорликдаги тадбирлар жараёнида алимент тўлови бўйича қидирувда бўлган 62 нафар қарздорлар ушланиб, улардан 40 млн. 500 миң сўмлик алимент тўловлари ундирилиши таъминланди, доимий яшаш жойидан узоқ мuddатга чиқиб кетган 186 нафар қарздорларга нисбатан қидирув эълон қилинди. Алимент тўлашдан мунтазам равишда бўйин товлаб келаётган 2370 нафар қарздор фуқароларнинг Ўзбекистон ҳудудидан четга чиқиши вақтинча чекланди.

2012 йилнинг "Мустаҳкам оила йили" деб эълон қилиниши муносабати билан оилани мустаҳкамлаш, никоҳдан ажралишларнинг олдини олиш, болалар ҳуқуқлари ҳамда қонун билан қўриқланадиган манфаатларини ҳимоя қилишга қаратилган чора-тадбирлар ҳам белгиланди. Хусусан, жорий йилнинг ўтган даврида фуқаролик ишлари бўйича судларда никоҳдан ажратиш ва алимент ундириш ҳақидаги даъво аризалари бўйича қўрилган 35 та оиланинг ярашиб, оилавий муносабатлари тикланишига эришилди, уларнинг болалари таъминоти (алимент) билан боғлиқ келгусида келиб чиқиши мумкин бўлган муаммоларнинг олди олинди.

Худудлардаги маҳалла фуқаролар йиғинларининг яраштирув комиссиялари фаолияти ўрганилиб, жиддий асосларга эга бўлмаган ҳолда вақ-

Алишер ТЕШАЕВ,
Навоий вилоят прокурорининг катта ёрдамчиси
Ахрор ХАЛИЛОВ,
вилоят прокуратураси бўлим прокурори

тинчалик келишмовчилик натижасида бирга яшамаётган 19 та оиланинг ўзаро келишиб, биргаликда турмуш кечирishiлари таъминланди.

Суд қарори билан алимент ундирилиши белгиланган ва айни вақтда иш жойига эга бўлмаган фуқароларнинг 189 нафари жорий йилнинг 29 ва 30 март кунлари Навоий шаҳрида ўтказилган меҳнат ярмаркасида иш билан бандлиги таъминланди.

Амалга оширилаётган ишлар мунтазам равишда маҳаллий телевидение орқали ёритиб берилмоқда. Жойларда кенг жамоатчилик ўртасида 50 дан ортиқ учрашувлар ва давра суҳбатлари ўтказилиб, мазкур соҳага оид қонунчилик талаблари юзасидан тушунтиришлар берилди.

Ўтказилган назорат тадбирлари натижасида суд ижрочиларининг иш юритишдаги 665 та ижро ҳужжатлари бўйича тўланмасдан келинган 1 млрд. 172 млн. сўмлик алимент тўловлари бўйича қарздорликнинг ҳақиқий ундирилиши таъминланиб, алимент тўлашдан бўйин товлаб келган 31 нафар фуқарога нисбатан ЖКнинг 122-моддаси билан жиноят ишлари кўзга тилиб, иш фаолиятида камчиликларга йўл қўйган ҳудудий бўлима катта суд ижрочиларининг 2 нафари эгалаб турган лавозимидан озод қилиниб, 4 нафарига нисбатан интизомий жавобгарлик тўғрисида иш кўзга тилиб, суд ижрочиларининг унинг келиб чиқиш сабаблари ва бунга имконият яратиб бераётган шарт-шароитларни бартараф этиш тўғрисида Суд ижро Департаментининг Навоий вилоят ҳудудий бошқармаси бошлиғи номига тақдимнома киритилди.

Кредит шартномаларидан келиб чиққан ҳуқуқий муносабатлар

Тошкент вилоят прокуратураси томонидан Тошкент вилоят ҳўжалик судида 2011 йилдаги кредит шартномаларидан келиб чиққан ҳуқуқий муносабатлар билан боғлиқ ишлар бўйича амалиёт ўрганилиб, умумлаштирилганда, қуйидагилар маълум бўлди.

Аниқланишича, Тошкент вилоят ҳўжалик суди томонидан 2011 йилда кредит шартномаларидан келиб чиққан ҳудудий муносабатлар билан боғлиқ 1035 та 36737,4 млн. сўмлик ишлар қўрилган бўлиб, улардан 941 тасида даъво талаблари қаноатлантирилган. 74 та даъво аризалар судлар томонидан рад этилиб, 9 та даъво аризаси кўрмасдан қолдирилган ва 11 та даъво аризаси бўйича иш юритиш тугатилган.

Тошкент вилоят ҳўжалик суди томонидан кредит шартномаларидан келиб чиққан ҳуқуқий муносабатлар билан боғлиқ даъво аризаларнинг рад этилишида асосан даъво аризалари судга киритилганда, даъво судда қўрилгунга қадар қарздор томонидан кредит бўйича қарздорликни бартараф этилиши ёки давволар айнан бир иш бўйича такроран киритилганлиги асос бўлган. Шунингдек, даъвогарлар томонидан асоссиз равишда даъво аризаси киритилиши оқибатида судлар томонидан даъво талаби асос-

ли рад этилган.

Хусусан, даъвогар Ўзбекистан-Германия "Савдогар" ОАТБ ҳўжалик судига даъво аризаси билан мурожаат этиб, жавобгар "Иттифоқ таянч мададор" муқобил машина трактор паркиннинг кредит бўйича 75 724 786,71 сўмлик қарзини, давлат божи ва почта харажатларини ликвидли мол-мулки ҳисобидан ундиришни сўраган.

Даъвогар ва жавобгар ўртасида 2007 йил 14 мартда кредит шартномаси тузилган бўлиб, унга кўра, даъвогар жавобгарга "Класс Доминатор 130" комбайнини харид қилиш учун 3 йил мuddатга 16 фоиз устама тўлаш шarti билан 100 млн. сўм кредит ажратган.

Муқаддам, жавобгар шартнома мажбуриятини бажармаганлиги учун даъвогар ҳўжалик судига мурожаат қилиб, жавобгарнинг ҳисобидан 93 010 000 сўм кредит қарзи, 3 555 321 38 сўм кредит фоизини ундиришни, ундирувни гаровдаги мулкка қаратишни сўраган ва Тошкент вилоят ҳўжалик судининг 2010 йил 26 майдаги ҳал қилув

қарорига асосан даъво тўлиқ қаноатлантирилиб, ижро варақа ижро органига юборилган. Мазкур ҳал қилув қарори асосида қарздорликнинг бир қисми ундирилиб, 75 724 786,71 сўм ундирилмай қолганлиги боис, даъвогар банк муассасаси судга такроран мурожаат қилган.

Натижада, айнан шу низо юзасидан суднинг ҳал қилув қарори мавжудлиги сабабли суд томонидан 2011 йил 11 май куни даъвогарнинг даъво талаби асосли рад этилган.

Мазкур тоифадаги ишларнинг аксарияти, яъни 93 фоизи судлар томонидан жавобгарлар жойлашган ҳудудга чиқиб, сайёр суд мажлисларида қўриб чиқилган.

Биринчи инстанция судида қўрилган ишларда судларнинг қонун нормаларига тўғри келмаган ҳал қилув қарорларига нисбатан 5 та ҳолатда протестлар киритилиб, қонунбузилиши ҳолатларининг бартараф этилиши таъминланган.

Ушбу тоифадаги 11 та иш бўйича суд қарорлари апелляция инстанциясида, 7 та иш бўйича кассация инстанциясида шикоят ва протест асосида ўзгартирилган ёки бекор қилинган.

Кредит шартномаларидан келиб чиққан ҳуқуқий муносабатлар билан боғлиқ низолар

бўйича апелляция ва кассация инстанциясига киритилган протестлар рад этилмаган ҳамда чақириб олинмаган.

Апелляция инстанциясида қўрилган 6 та ҳўжалик ишлари бўйича биринчи инстанция судининг ҳал қилув қарори бекор қилинган ёки ўзгартирилган бўлса, шундан 5 таси прокурор протести билан қўриб чиқилган.

Апелляция инстанциясида қўрилган барча прокурор протестлари қаноатлантирилган.

Кассация инстанциясида қўрилган 7 та ҳўжалик ишларининг 6 таси прокурор протести асосида бекор қилинган ёки ўзгартирилган. Жумладан, Тошкент вилоят ҳўжалик судининг 11-1128-14496-сонли иш бўйича 2011 йил 4 августдаги ҳал қилув қарори билан даъвогар ОАТБ "Агробанк" номида Янгйўл бўлимининг жавобгар "Девдас Исмоилов" фермер ҳўжалиги ҳисобидан 19 млн. 551 миң сўм кредит қарзи, унга ҳисобланган 3 млн. 983 миң 500 сўм фоизини ундириш тўғрисидаги даъво аризаси қаноатлантирилиб, жавобгар фермер ҳўжалиги ҳисобидан ОАТБ "Агробанк" Янгйўл бўлими фойдасига асосий қарз, кредит фоизи ҳамда судлар ва адлия органларини ривожлантириш жам-

Шухрат ХУСЕНОВ,
Тошкент вилоят прокурорининг катта ёрдамчиси

фармасига 235 345 сўм давлат божи ундирилган.

Иш ҳужжатларидан кўринишича, томонлар ўртасида 2010 йил 8 октябрда тузилган кредит шартномасига кўра, даъвогар жавобгарга 12 ой мuddатга 3 фоиз устама билан 19 млн. 551 миң сўм маблағ ажратиш, жавобгар эса ўз навбатида мазкур маблағни мақсадли ишлатиш, қайтариш ва унинг учун фоизлар тўлаш мажбуриятини олган.

Жавобгар фермер ҳўжалиги ўз мажбуриятларини бажара олмаганлиги сабабли, даъвогар 2011 йил 27 июль куни Тошкент вилоят ҳўжалик судига даъво ариза билан мурожаат қилган.

Қорида келтирилганидек, томонлар ўртасида 2010 йил 8 октябрда тузилган кредит шартномасига кўра, даъвогар жавобгарга 12 ой мuddатга 3 фоиз устама белгилаган бўлиб, кредит маблағи 19 млн. 551 миң сўм учун 12 ойга 586530 сўм, кредит олинган давр 9 ойни ташкил этганда эса 479897,5 сўмни ташкил этиши лозим эди.

/Давоми 11-бетда/

Суд-ҳуқуқ ислоҳотларининг аҳамияти ва истиқболлари

Ўзбекистонда қисқа давр ичида мустақил демократик ҳуқуқий давлат ва эркин фуқаролик жамияти барпо этиш йўлида самовқили ишлар амалга оширилди. Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислоҳот Каримовнинг ғоялари ва бевоқиф ташаббуси асосида ҳамда раҳбарлигида босқичма-босқич амалга оширилган, жамият ва давлат ҳаётининг деярли барча жаҳалларини қамраб олган ислоҳотлар ва либераллаштириш жараёни мамлакатимизнинг тараққиёт йўлини белгилаб беради.

Бу жараёнда суд-ҳуқуқ соҳасидаги ўзгаришларга, шу жумладан, суд ҳокимиятининг ҳақиқий мустақиллигини таъминлаш, унинг жамиятдаги мавқени ошириш, шунингдек, асосий вазифаси фуқароларнинг ҳуқуқ ва эркинликларини ҳимоясини таъминлашдан иборат бўлган ҳуқуқни муҳофаза қилувчи тизимни либераллаштириш масалаларида алоҳида ўрин ажратилди.

Жиноят қонунчилигини либераллаштириш, яъни уларга инсонийлик, меҳр-муруват ва адолат ғояларининг сингдирилши 1995 йил 1 апрелдан кучга кирган Ўзбекистон Республикасининг Жиноят кодекси ва Жиноят-процессуал кодексларидан бошланган эди. 2001 йил 29 августдаги "Жиноий жазоларнинг либераллаштирилиши муносабати билан Ўзбекистон Республикасининг Жиноят, Жиноят-процессуал ҳамда Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодексларга ўзгаришлар ва қўшимчалар киритиш ҳақида"ги Қонунини қабул қилиниши эса суд-ҳуқуқ соҳасини ислоҳ қилишнинг муҳим босқичи бўлди.

Бу қонун билан Ўзбекистонда жиноятларнинг таснифлини тўла ўзгартирилди, озоликдан маҳрум қилиш билан боғлиқ бўлмаган жазолар доираси кенгайтирилди, вояга етмаганлар, аёллар ва олти миш ешдан ошган эркакларга жазо тайинлашдаги имтиёзлар жиноятларнинг сонини ошириб юбормади, ақсинча, содир этилган оғир ва ўта оғир жиноятларнинг, вояга етмаганлар томонидан содир этилган жиноятлар сонининг камайишига эришилди.

Қамоққа олиш тарзидаги эҳтиёт чорасини қўллаш ҳамда озоликдан маҳрум қилиш жазосини тайинлаш ҳолатлари кескин камайди. 2000 йилда ҳар иккинчи айбланувчи эҳтиёт чораси сифатида қамоққа олинган ва судланганларнинг ярмидан кўпига озоликдан маҳрум қилиш жазоси тайинланган бўлса, охириги йилларда ҳар бешинчи айбланувчи қамоққа олинган ва судланганларнинг 70 фоизига озоликдан маҳрум қилиш билан боғлиқ бўлмаган жазо тайинланган.

Қонунчиликка рағбатлантирувчи ҳуқуқий нормаларнинг киритилиши жиноят натижасида etkazилган зарарнинг қопланиши даражасини жиҳдий ошириш имконини берди. Охириги йиллар давомида жиноятлар натижасида etkazилган умумий зарарнинг ўрта ҳисобда 80 фоизи айбдорлар томонидан ихтиёр қопланиши таъминланмоқда.

Мамлакатимизда сўнгги ўн йилда озоликдан маҳрум қилиш жойларида сақланаётган маҳбӯсларнинг сонини икки баробардан кўпроқ камайитганини ўзи ҳам бу соҳада олиб бораётган ислоҳотлар қандай натижалар бераётганидан далолатлар.

Ярашганлиги муносабати билан жиноий жавобгарликдан озод қилиш институтининг ҳаётга татбиқ қилиниши ҳам ижобий натижаларни бермоқда. Ярашув институтининг жорий қилиниши натижасида ўтган давр мавбаида 100 минг нафарга яқин фуқаро жиноий жавобгарликдан озод этилди, яъни улар ота-оналари, oilаси, болалари бағрида қолдирилди. Ҳозирги кунда 53 та жиноят таркиби бўйича ярашув институти қўллаш имконияти назарда тутилган.

2008 йилдан эҳтиёт чораси сифатида қамоққа олишга санкция бериш ҳуқуқини прокуратурадан судга ўтказишнинг принципл қалам бўлди ва унинг жамият ҳаётидаги аҳамияти беқисс эканлигига гувоҳ бўлмоқда. Ушбу институт жорий этилган 2008 йилнинг январидан буён судлар томонидан дастлабки тергов органларига 700дан ортиқ ҳолатда мазкур эҳтиёт чорасини қўллаш рад қилинган ҳам буни яққол тасдиқлаб турибди.

Яна шуни таъкидлаш лозимки, қамоққа олишга санкция бериш ҳуқуқининг судларга ўтказишнинг прокурор, ҳимоячи, гунодор, айбланувчи ва бошқа шахслар (қонуний вақил, терговчи) иштирок этилган суд муҳокамасида шахс эркинлигини чеклаш масаласини суд муҳокамаси иш-

тирокчилари иштирокида ошқора ҳал қилиш, бу эса фуқароларнинг эркинлик ва дахлсизлик борасидаги конституциявий ҳақоратлари ҳимоя қилиниши самаралорлигини сезиларли даражада ошириш имконини берди. Бу тартиб ўз навбатида жиноий таъкиб ҳамда қамоққа олиш масаласини ҳал қилиш босқичида тарафлар тортишуви асосида фуқароларнинг эркинлигини таъминловчи ҳуқуқий ҳақоратларни мустаҳкамлади.

Ўзбекистонда ўлим жазосининг бекор қилиниши давлатимизнинг асл демократия сари босган яна бир далил қалами бўлди. Мамлакатимиз Президентини Ислоҳот Каримов таъкидлаганидек, "Мамлакатимизда ўлим жазосининг бекор қилиниши халқаро жамиятнинг катта эътибор ва эътирофига сазовор бўлган, албатта, илтимий-сийсий аҳамиятта молик ўта муҳим воқеади. Нуфузли хорижий экспертларнинг таъкидлашига кўра, ушбу чора ва бу соҳада юқорида кўрсатилган бошқа бир қатор ишларнинг амалга оширилиши билан Ўзбекистонда дунёдаги энг либерал жиноий жазо тизимларидан бири яратилди".

Уларнинг ҳуқуқларини ҳимоя қилиш тўғрисидаги қонун ҳужжатларининг тақомиллаштирилиши, Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги вояга етмаганлар ишлари бўйича Комиссия томонидан вояга етмаганларнинг ҳуқуқ ва манфаатларини ҳимоя қилиш мақсадида қўрилаётган чоралар натижасида охириги йилларда мазкур тоифадаги шахслар ўртасида жиноятчилик камайиб бормоқда.

Ўзбекистон Республикасининг процессуал қонунчилигида киритилган бир қатор ўзгариш ва қўшимчалар тергов ходимларининг масъулиятини оширишга ҳамда жиноят ишларини сансалорликка солиш ҳолатларининг олдини олишга қаратилган, ўз вақтида қўрилган кескин чора бўлди ҳамда процессуал қонуннинг тўғри қўлланилишига замин яратди.

Президент Ислоҳот Каримов юқорида қайд қилинган маърузада "Адвокатура институти тақомиллаштириш муносабати билан Ўзбекистон Республикасининг айрим қонун ҳужжатларига ўзгариш ва қўшимчалар киритиш тўғрисида"ги 2008 йил 31 декабрдаги Қонунга мувофиқ, ҳимоячига жиноят ишини юритишга масъул бўлган давлат органлари ва мансабдор шахслардан мутлақо мустақил равишда жиноят процессининг ҳар қандай босқичида малакали юридик ёрдам кўрсатиш ҳуқуқини берилгани эътиборга сазовор эканлигини ва адвокатнинг профессионал фаолиятига тўқинлик қилиш, унинг ҳимояси остидаги шахсга нисбатан позициясини ўзгариштириш мақсадида ҳар қандай шаклда таъсир ўтказишга қаратилган ҳаракатлар учун жавобгарлик белгиланганини эътироф этиш зарурлигини қайд этди.

Мазкур қонун билан гуноҳ қилувчи, айбланувчи ушлаб турилган, қамоққа олинган ёки турар жойи тўғрисида адвокат ёки яқин қариндошга телефон орқали қўнғироқ қилиш ёхуд хабар бериш, биринчи сўроққа ҳимоячига эга бўлиш ҳамда давлат органларининг руҳсатсиз учрашувларини сонини ва давом этиш вақти чекланмаган ҳолда у билан холи учрашиш, кўрсатув бериш ёхуд кўрсатув беришдан бош тортиш ва кўрсатувлардан жиноят ишига доир далил сифатида унинг ўзига қарши фойдаланилиши мумкинлиги ҳақида хабардор бўлиш ҳуқуқларига эга бўлди. Гувоҳнинг ҳам адвокат орқали юридик ёрдам олиш ҳақоратли мустаҳкамланди.

Ўзбекистон Республикасини Президентини Ислоҳот Каримовнинг «Мамлакатимизда демократик ислоҳотларни янада чуқурлаштириш ва фуқаролик жамиятининг ривожлантириш концепцияси» мавзусидаги маърузасида белгиланганидек, Жиноят-процессуал кодексида судга қалар иш юритув босқичида давомдан четлаштириш ва шахсини тиббий муассасага жойлаштириш тарзидаги мажбуур чораларини фақат судьянинг санкцияси асосида қўллаш тартибинини, судга иш бўйича айблов ҳулосасини ўқиб эшиттириш мажбуриятини фақат ор-

курор зиммасига юклашни, суднинг жиноят иши қўзғатишга доир ваколатини чиқаришни назарда тутувчи қонунларни киритиш, "Тезкор-қидирув фаолияти тўғрисида"ги Қонунни қабул қилиш, Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодексини ҳар томонлама қайта ишлаш ва янги таҳрирда қабул қилиш ва унда айрим қонунбузарлик ҳолатларини жиноий юрисдикциядан маъмурий юрисдикцияга ўтказишни қўзда тутиш ва бошқа бир қатор ташкилий-ҳуқуқий чораларни амалга ошириш ҳақида киритилган тақлифлар инсон ҳуқуқ ва эркинликларини ҳақоратларини таъминлаш борасидаги ҳуқуқий ислоҳотларни янги босқичга кўтарди.

Эндиги навбат судлов иш юритиш жараёнини соддалаштириш бўлиши керак. Амалдаги ЖПКга назар ташласак, судлов иш юритув жараёни жуда мураккаблаштириб юборилган. Алоҳида эътибор суд терговига қаратилган бўлиб, унда иш ҳолатлари ва мавжуд далиллар чуқур текширилади, яъни судланувчи, жабрланувчи, гувоҳлар ва экспертлар сўроқ қилинади, далиллар қўздан кеңирлиди, зарурият туғилганда экспертиза ёки тергов эксперименти ўтказилади, шахс ёки ашёлар таниб олиш учун кўрсатилади, гувоҳдангириш амалга оширилади ва бошқа тергов ҳаракатлари ўтказилади.

Қайд қилинган процессуал ҳаракатларнинг аксарияти судланувчи унга эълол қилинган айбни инкор этиши ёки etkazилтилади, айбни икром ёки икром эмаслигидан қатъи назар амалга оширилади.

Кўп йиллик суд амалиётининг кўрсатишича, айрим тоифадаги жиноят ишлари бўйича қонунийлик, адолатлилик ва холислик тамойилларига зарар etkazмаган ҳолда суд тарафлар розилиги билан айрим формал ҳаракатга эга бўлган процессуал ҳаракатларни амалга оширмастан, суд муҳокамасини ўтказмасдан якуний қонуний қарорни қабул қилиши мумкин. Гап айбланувчи айбига икром бўлиб, пушаймонлик билдириб, жабрланувчига etkazилган зарар қопланган ҳолда тарафларнинг ярашувига ҳақида эмас, содир этилган жиноят учун жазонинг муқаррарлигини рўбга чиқаришининг анча кенг қўламли шакли ҳақида бермоқда. Яъни, энг-сақсон ҳуқуқ тизимидаги, ривожланган чет мамлакатлар, жумладан, АКШ ва қатор Европа давлатларида судлов ишларини юритишда амалда кенг қўлланилаётган жиноят процессининг прогрессив институти — айбни тан олиш тўғрисидаги битим ёки судларда ишларни қўришидан алоҳида тартиби тўғрисида кетмоқда (Россия процессуал қонунчилигида бундай тартиб киритилди, яъни судланувчининг илтимосномасига мувофиқ, суд терговни ўтказилмасдан, суд тарафлар музокарасига ўтиб, сўнг маслаҳатхонага кириб, қонуний қарор қабул қилиши мумкин).

Амалдаги ЖПК жиноят қўрбонларининг ҳимояси ҳақидаги БМТ Бош Ассамблеясининг 1985 йил 29 ноябрдаги Декларацияси талаб ва тақлифларига мос келади. Бироқ, жиноят судлиги иш юритиш давомида жабрланувчи фақат унга etkazилган мулкий зарарнинг қопланишини талаб қилиш ҳуқуқига эга. Жиноят содир қилинган оқибатида etkazилган маънавий зарарни қоплашга оид даъво эса фуқаролик судлов юритиш тартибига қўрилади. Жабрланувчи унга etkazилган маънавий зарарни ундириш юзасидан судга даъво аризаси билан мурожаат қилиш учун эса жиноят иши бўйича ҳукм бўлиши зарур. Бундай ҳолда, жиноят жараёнининг натижасида фуқаролик жараёнига нисбатан аҳамиятлроқ ва фуқаролик иш юритувидан устувороқ қўрилади.

Бу эса, амалиётда жабрланувчилар учун қўшимча қийинчиликлар туғдиримоқда, яъни бундай қийинчилик туғайли кўпчилик жабрланувчилар ўзларига жиноят туғайли etkazилган маънавий зарарни ундириш юзасидан фуқаролик судига мурожаат қилмаёттирлар. Судланувчи оқланганда ёки оқлов асосларисиз иш ҳаракатдан тугатилганда жабрланувчида унга etkazилган маънавий зарарни фуқаролик иш юритиш орқали қоплаш учун жуда кам имконият қолади. Фикримизча, etkazилган маънавий зарарни қоплаш масаласини ЖПКга тегишли ўзгариш ва қўшимчалар киритиш ор-

Бахтиёр ПЎЛАТОВ,
юридик фанлари доктори, профессор

қали судда қўрилаётган жиноят иши доирасида ҳал қилиш мақсадла мувофиқ.

Бир қатор ривожланган давлатлар қонунчилиги жиноят натижасида etkazилган зарарнинг давлат томонидан қопланишини қўзда тутди. Бу, авваламбор, зарарни қоплаш мажбуриятининг айбдорга юкланиши ҳамма вақт ҳам талаб қилинган натижани бермаётгани билан боғлиқ. Бунинг сабаби қўйилганларда: биринчидан, айрим жиноятлар фой этилганга тана ва таалуқлигича уни содир этган шахсларнинг аниқланмаётгани, иккинчидан, кўпчилик айбдорларнинг etkazилган зарарни қоплаш учун етарли даражада молиявий ёки моддий маблағга эга эмасликларида кўринади.

Агар давлат фуқароларни жиноий тажовуздан ҳимоя қилишни таъминлашни ўзи зиммасига олар экан, жиноят қўрбонларига etkazилган зарарнинг давлат томонидан компенсация қилинишига эришиш шароитларини қонунчиликда қўзда тутиш лозим бўлади.

1966 йилда қабул қилинган «Фуқаролик ва сийсий ҳуқуқлар тўғрисида»ги Халқаро пактининг 9-моддасида "Айбланаётган шахс оқилонда мудат ичда иши судга қўрилиши ёки озод қилиб юборилиши ҳуқуқига эга", деб кўрсатилган бўлса, 1989 йилда қабул қилинган Бола ҳуқуқлари тўғрисидаги конвенциянинг 37-моддаси 6-бандида "Болани ушлаб туриш, ҳисба олиш ёки қамоққа сақлаш фақат ноилж чора сифатида ва мумкин қадар қисқа вақт мавбаида ишлатилиши" белгиланган. Бунинг қафолатларини жиноят процессида тўла таъминлаш устувор вазифа саналади.

Суд-тергов амалиётидаги процессуал мудатлар билан боғлиқ муаммолар жиноят процессини соддалаштириш эҳтиёжи мавжудлигидан далолат беради. Амалдаги ЖПКга мувофиқ, ҳамма жиноят турлари, жиноят содир қилган контингент учун жиноят иши қўзғатиш, ушлаб туриш, қамоққа сақлаб туриш, суриштирув, тергов, ишнинг судга қўриш учун тайинлаш, судга қўриш ва ҳоказо мудатларга бир хил белгиланган.

Шу нуқтан назардан, жиноятларни тез ва тўла очиш, жиноят содир этган ҳар бир шахсини оқилонда тезликда суд олдида жавоб беришини таъминлашга тўқинлик қилувчи жиноят процессуал қонун нормаларидаги камчиликларни бартраф этиш, процессуал мудатларга оид нормаларни, оид судловнинг тезкор механизмларини шакллантириш зарур.

Ҳақиқатан ҳам ҳозирги вақтда мамлакатимизда прокурор ва адвокатнинг тенглигини, жиноят ва фуқаролик ишлари бўйича суд фаолиятининг барча босқичларида ўзаро тортишув бўлишини таъминлашга, оид судловнинг сифати ва тежорлигини оширишга қаратилган кенг қўламли чора-табирилар изчил амалга оширилмоқда. Фикримизча, жиноят-процессуал қонунчиликда жиноят ишида иштирок этишчи адвокатнинг жиноят иши ҳужжатлари ва тергов органи томонидан тайёрланган айблов ҳулосаси билан танишилгандан сўнг ҳимоя ҳулосасини тайёрлаш ва ишга қўриш кўйиш учун терговга тақдим этиш мажбуриятини мустаҳкамлаш лозим.

Бундай қонидан қонунчиликда мустаҳкамлашни ҳимоячи адвокатнинг масъулиятини ошириди, ўзаро тортишув принципини таъминлайди, ҳуқуқий ёрдам берилаётган манфаатдор тарафнинг ҳуқуқларини ҳимоя қилиш ҳақоратларини кенгайтиради ва унинг самаралорлигини оширади.

Жамиятда низоларни ҳал этишининг янги ноънавий шакллари пайдо бўлиши давр тақозосидир. Вазифамиз — бу шаклларнинг бузиб юборилишига йўл қўймастан янада ривожлантириб беришдан иборат. Бутун куч-гайратимиз жиноят ва ҳуқуқбузарлик содир этилишининг олдини олишга, ҳуқуқий демократик давлат, фуқаролик жамияти асослари барпо этила бориши билан вужудга келадиган бу каби янгиликлар аҳамиятига пулур etkazилишига йўл қўймасликка қаратиш лозим.

Фуқаролик процессида прокурор

иштироки: хорижий амалиёт ва миллий хусусиятнинг ўзаро нисбати ва ўйғунлиги

Ўзбекистон Республикаси мустақилликка эришгандан сўнг жаҳондаги ривожланган давлатлар билан ҳар томонлама ҳамкорлик йўлга қўйилди. Ушбу ҳамкорлик дунёдаги хоҳлаган давлатнинг ҳуқуқий тизимини ўрганиш учун кенг йўл очиб берди. Бу эса бугунги кунда босқичма-босқич амалга оширилаётган суд-ҳуқуқ ислоҳотлари жараёнида миллий қонунчилигимизни такомиллаштиришда ривожланган хорижий давлатларнинг ҳуқуқий тизимидаги ижобий томонларини миллий қонунчилигимизга имплементация қилиш имкониятини яратди.

Мамлакатимизда фуқаролик ишлари кўрилишида прокурор иштирокида оид нормалар ҳам бугунги кунда халқро ҳуқуқий ҳужжатларда белгиланган талаблардан келиб чиққан ҳолда такомиллаштирилмоқда. Шу билан бирга, фуқаролик ишлари кўрилишидаги прокурор иштирокида оид нормалар хорижий мамлакатларнинг қонунчилигида таққослаб ўрганилганда назаримизда айрим нормаларни янада такомиллаштириш лозимлиги кўзга ташланмоқда.

Масалан, Ўзбекистон Республикасининг Фуқаролик процессуал қонунчилигида қандай ҳуқуқ ва қонуний манфаатлар бузилганда прокурор судда фуқаролик ишини кўзга тутиш ҳуқуқига эга бўлиши белгиланган. Бу эса, судда ишга дахлдор бўлмаган тарафни амаллаштириш ҳолатларининг кўпайишига, суд процессларида тарафлар фойдаланадиган эркин ҳуқуқ принциплари у ёки бу даражада чекланишига олиб келиши мумкин. Қолаверса, бу ҳолат моддий ҳуқуқий муносабат субъектларининг биринчи навбатда ўзлари қайғуришлари, жон куйдиришлари лозим бўлган ўз ҳуқуқ ва қонуний манфаатларининг ҳимоясига эътиборсиз муносабатда бўлишларининг олдини олади. Зеро, қонунда ҳар бир шахсга ўз ҳуқуқ ва қонун билан қўриқланадиган манфаатларини шахсан ўзи суд орқали ҳимоя қилиши учун кенг имкониятлар яратилган. Ундан ташқари, айрим фуқаролар прокурор орқали фуқаролик ишларини кўзга тутишда бошқа мақсадларни, хусусан суд ҳаражатларини тўламалиги, суд муҳокамасида прокурорнинг обрўсидан фойдаланиш кабиларни кўзлашлари сир эмас. Шунинг учун ҳам прокурор қонун ҳужжатларида назарда тутилган фуқаролик ишинингизга кўзга тутиш ваколатли бўлиши мақсадга мувофиқ.

Бу борада МДХга аъзо давлатлар фуқаролик процессуал қонунчилигининг таҳлили шунини кўрсатадики, ақсарият давлатлар қонунчилиги прокурор томонидан тақдим этилаётган даъво аризаларига манфаати ҳимоя қилинаётган шахсининг маълум бир сабабларга кўра судда ўз ҳуқуқларини шахсан ҳимоя қилиш имкониятига эга бўлмағанини тасдиқловчи ҳужжатлар илова қилинишини белгилайди.

Хусусан, Россия Федерацияси ФПКнинг 45-моддасига кўра, агар фуқаро соғлиги, ёши, муомалага лаёқатсизлиги ва бошқа узрли сабабларга кўра судга ўзи шахсан мурожаат қила олмасгина ариза прокурор томонидан тақдим этилиши ҳақидаги қоида мустаҳкамлаб қўйилган.

Фуқаролик ишини кўзга тутиш борасидаги прокурор ҳуқуқларининг чекланиши Беларус Республикаси ФПКда ўз ифодасини топган. Жумладан, ФПКнинг 81-моддасига кўра, агар Беларус Республикасини, унинг маъмурий-ҳудудий бирлигини, шунингдек, юридик шахслари ва фуқароларининг ҳуқуқ ва қонуний манфаатларини ҳимоя қилиш учун талаб этиладиган бўлса, прокурор фуқаролик ишини кўзга тутиш тўғрисидаги ариза билан мурожаат қилишга ҳақли бўлиши белгиланади.

Мамлакатимиз фуқаролик процессуал қонунчилиги эса юқоридаги қоидалардан фарқли равишда прокурорнинг бошқа шахслар ҳуқуқлари ва қонун билан қўриқланадиган манфаатларини ҳимоя қилиш мақсадида ҳар қандай ҳолатда ҳам судга ариза билан мурожаат қилиши мумкинлигини белгилайди (ФПКнинг 46-моддаси). Лекин 2001 йил 29 августда қабул қилинган янги таҳрирдаги "Прокуратура тўғрисида"ги Қонуннинг 26-моддасида фуқаронинг суд тартибидида ҳимоя қилинадиган ҳуқуқ ва эркинликлари бузилса, лекин фуқаро соғлигига, ёши ёки бошқа сабабларга кўра судда ўз ҳуқуқ ва эркинликларини шахсан ҳимоя қилиш имкониятига эга бўлмаса, даъвони прокурор тақдим этиши ва судда қувватлаши белгиланган. Кўриб турганимиздек, "Прокуратура тўғрисида"ги Қонун фуқаронинг соғлиги, ёши ёки бошқа сабабларга кўра судда ўз ҳуқуқ ва эркинликларини шахсан ҳимоя қилиш имкониятига эга бўлмасгина прокурорнинг судга даъво билан мурожаат қилиши каби талабларни белгиланмоқда. Бу эса прокурорнинг фуқаролик процессидаги иштироки доирасини аниқлаб берадиган норма ҳисобланади.

Айрим давлатларнинг ФПКда, хусусан, Молдова Республикаси ФПКнинг 71-моддасида прокурор томонидан кўзга тутиши мумкин бўлган фуқаролик ишларининг рўйхати белгиланган. Мазкур рўйхатга давлат ва жамият манфаатларини ҳимоя қилишни талаб этадиган ишлар киритилганлиги ҳам прокурорнинг фуқаролар ўртасидаги муносабатларга имкон даражасида аралашмаслигидан далolat беради.

Чет эл давлатларида прокурорларнинг қатор доирадаги шахслар манфаатларини ҳимоя қилиб даъво кўзга тутиш, масалан, экологик даъволар, давлат ва муниципалитет объектларини маъриқоний равишда хусусийлаштириш билан боғлиқ даъволар, истеъмолчиларнинг ҳуқуқларини ҳимоя қилиб берилган даъволарни кўзга тутиш амалиёти мавжуд. Хусусан, бундай даъволарни кўзга тутиш АКШнинг бир қатор штатлари-

да ҳам кенг тарқалган бўлиб, улар ёрдамида бир вақтнинг ўзига ўн минглаб шахсларнинг талаблари қондирилади.

Судларда прокурор иштироки таъминлаш масаласида ҳам айрим чет давлатлар қонунчилиги диққатга сазовор.

Прокурор томонидан фуқаролик ишларида иштирок этиши институти деярли барча собиқ социалистик мамлакатларда, шунингдек, Франция, Германия, Испания, Италия, АКШ, Япония каби кўпгина ривожланган давлатларда мавжуд. Болгария (127-м.) ва Бразилияда (129-м.) прокурорнинг фуқаролик (ҳақамлик) ишларида иштирок этиши ушбу институтнинг функцияларидан бири сифатида Конституция даражасида мустаҳкамланган бўлса, Озарбайжон (133-м.) ва Арманистон (103-м.) Конституцияларида прокурорлар судда даъвогар бўлиши учун иш кўзга тутиш ва суд қарорларига норозилик билдиришлари белгиланган.

Чет эл давлатлари фуқаролик процессуал қонунчилигида прокурор иштироки масаласида асосий ургу аҳолининг ижтимоий жиҳатдан ҳимояланмаган қатламлари (ногиронлар, вояга етмаганлар, қариялар, муомала лаёқатига эга бўлмаган фуқаролар) ҳамда жамият ва давлат манфаатларини ҳимоя қилишга қаратилганини кўришимиз мумкин.

Масалан, Германиянинг Фуқаролик процессуал кодексига асосан, прокурор қуйидагиларга, яъни никоҳни ҳақиқий эмас деб топиш мақсадида даъво кўзга тутишга; суддан шахсини муомала лаёқатига эга эмас деб топишни илтимос қилишга; бедарак йўқолган деб ҳисобланган шахсининг ўлганлиги фактини аниқлаш мақсадида қақирув иш юритишнинг амалга оширишга ҳақлидир.

Францияда, агар "жамият манфаатлари" буни талаб этса, прокуратура вакиллари ҳар қандай босқичдаги судларда амалга ошириладиган фуқаролик процессида расман иштирок этади. Прокуратура савдо трибуналнинг мажлисларида иштирок этиш ва муҳокамала аралаштиш ҳуқуқига ҳам эга.

Италияда прокуратура вакиллари ҳар қандай фуқаролик ишини кассация судида кўриб чиқишда, фарзандлар ҳақидаги, шахсни муомала лаёқатига эга эмас, деб топиш ҳақидаги бахсларда ва бир қатор бошқа ҳолларда судда иштирок этади.

Испаниянинг 1981 йилда қабул қилинган Прокуратура органларининг органик уставидида прокурорнинг қуйидаги асосий функциялари кўрсатиб ўтилган: а) зарур бўлган ҳолларда фуқаролик ишларини кўзга тутиш ёки улар бўйича қарши даъво бериш; б) суд процессларида асосий конституциявий ҳуқуқ ва эркинликларга риоя қилинишини таъминлаш; в) фуқаролик ҳолатига таллашули ва қонунда кўрсатилган бошқа суд процессларида қонунчилик, давлат ва жамият манфаатларини ҳимоя қилиш учун иштирок этиш.

Кўпгина мамлакатларнинг процессуал қонун ҳужжатларида прокурорнинг фуқаролик суд

иш юритувида иштирок этиши шарт бўлган ҳоллар назарда тутилган.

Хусусан, Россияда фуқаролик суд иш юритувида прокурорлар фарзандликка олиш, фуқароларнинг муомала лаёқатини чеклаш, ота-оналик ҳуқуқларидан маҳрум этиш, турар жойидан кўчириб юбориш, вояга етмаганини тўлиқ муомалага лаёқатли деб эълон қилиш ва бошқа жами 13 ҳолатдаги ишларда иштирок этиши шарт.

Бир қатор ҳуқуқий тизимларда прокуратурага давлат манфаатларининг ҳимояси сифатида алоҳида ўрин ажратилди. Аввало, бу инглиз умумий ҳуқуқига кирувчи давлатларга тааллуқлидир. Уларда Бош атторнейга ҳукуматнинг ақсарият ишларини юритувчи адвокат сифатида қаралади. АКШда Олий суд кўриб чиқадиган бахсларда ҳукуматнинг манфаатларини ақсарият вазирига ўзининг шахс бўлиши Бош соллитор ҳимоя қилади. Бу лавозим 1870 йилда барча вазириликларнинг ҳуқуқий бўлими Ақсарият департаменти раҳбарлигида бирлашиб, АКШ ҳукуматининг марказлашган юридик хизматига айланган пайтда юзага келган. Ушундан бунён мамлакатнинг энг катта юридик фирмаси деб аталади. Алоҳида муҳим ишларда Бош атторней Олий судда АКШ ҳукуматининг манфаатларини ҳимоя қилади.

Давлат манфаатларини ҳимоя қилиш масаласига Арманистоннинг "Прокуратура тўғрисида"ги Қонунда катта эътибор берилган. Ушбу қонунга кўра, давлатнинг мулкий манфаатлари бузилганлиги аниқланган тақдирда, прокурорнинг ўзи ёхуд унинг талаби асоси-

Д.МИРХАЛИКОВ,
Ангрен шаҳар прокурори

да давлатнинг тегишли ваколатли органи ёки мансабдор шахс судга даъво билан мурожаат этади.

Суд қарорларининг қонунчилигидаги прокурорларнинг муносабати қандай билдирилади? Прокуратура фаолиятининг ушбу муҳим йўналиши ҳозир айрим МДХ давлатларининг қонун ҳужжатларида прокурор назоратининг мустақил тармоғи сифатида бевосита белгиланганлиги кўрилади. Масалан, Молдовада прокуратура фуқаролик, жиноят ишлари ва маъмурий ҳуқуқбузарликлар ҳақидаги ишлар бўйича чиқарилган суд қарорларининг қонунга мувофиқлигини назорат қилади.

Умуман олганда, суд қарорларининг қонунчилигини муносабат билдириш учун прокурорга тегишли ваколатлар берилади. Прокурорнинг бундай ваколатларига, масалан, суднинг ҳал қилув қарори, ҳукми, ақсарият ёки қарори қонуний қучга кирган ишни текшириш учун талаб қилиб олиш ҳуқуқи, назорат тартибидея протест келтиришдан иборат мутлақ ҳуқуқ кабилар кирди.

Хулоса ўрнида айтиш мумкин бўлсаки, дунёнинг ҳатто энг ривожланган давлатларида ҳам бу борадаги қонунчилик тизими аста-секин, босқичма-босқич шаклланган. Ва давр ҳамда шарт-шароитдан, бу борадаги илгор тажрибалардан келиб чиқиб янада такомиллаштирилган. Бунинг асл мақсади эса, давлат ва жамият ҳамда шурот фуқароларининг ҳуқуқ ва манфаатларини ҳар томонлама ҳимоя қилишга қаратилган.

Ишонч телефонлари

Маҳаллий давлат ҳокимияти, назорат қилувчи ва лицензия берувчи органлар томонидан тадбиркорлик субъектларига руҳсатнома берилиши, тадбиркорлик фаолиятини ташкил этиш, қурилишга руҳсат бериш, кадастр орқали расмийлаштириш ва бинолар ижараси учун тўлов миқдорини белгилашда қонунбузилиш, бюрократик тўсиқликлар ва сансалорликларга йўл қўйилган тақдирда, Сиз тадбиркорнинг ўз ҳуқуқларининг ҳимоя қилиш учун Ўзбекистон Республикаси Бош прокуратураси ҳузуридаги Солик, валютага оид жиноятларга ва жиноий даромадларни легаллаштиришга қарши курашиш департаменти, Қорақалпоғистон Республикаси, Тошкент шаҳри ва вилоятлар прокуратураларининг қуйидаги "Ишонч телефони" рақамларига ёки "007" қисқа рақамига қўнғирок қилишигиз мумкин.

№	Прокуратура органлари	Ишонч телефонлари
1.	Ўзбекистон Республикаси Бош прокуратураси	Код: 8371 232-43-91 232-45-40
2.	Ўзбекистон Республикаси Бош прокуратураси ҳузуридаги СВОЖДЛКК Департаменти	Код: 8371 233-84-20
3.	Андижон вилоят прокуратураси	Код: 8374 224-06-09
4.	Бухоро вилоят прокуратураси	Код: 8365 223-74-79
5.	Жиззах вилоят прокуратураси	Код: 8372 226-09-62
6.	Қашқадарь вилоят прокуратураси	Код: 8375 221-07-82
7.	Қорақалпоғистон Республикаси прокуратураси	Код: 8361 222-26-39
8.	Навоий вилоят прокуратураси	Код: 8436 225-07-17
9.	Наманган вилоят прокуратураси	Код: 8369 226-23-02
10.	Самарқанд вилоят прокуратураси	Код: 8366 235-07-34
11.	Сирдарё вилоят прокуратураси	Код: 8367 223-38-22
12.	Сурхондарё вилоят прокуратураси	Код: 8376 223-20-36
13.	Тошкент шаҳар прокуратураси	Код: 8371 271-12-26
14.	Тошкент вилоят прокуратураси	Код: 8371 277-76-18
15.	Фарғона вилоят прокуратураси	Код: 8373 224-04-80
16.	Хоразм вилоят прокуратураси	Код: 8362 227-45-71

Бундан ташқари, фуқароларнинг илтимос ва мурожаатларини қўнғирок назорат қилиш асосида қабул қилиш бўйича барча туман-шаҳар прокуратураларида ишонч телефонлари ташкил этилган.

Сизнинг ҳуқуқ ва қонуний манфаатларингиз тезкорлик билан ҳимоя қилиниши таъминланади.

Ўзбекистон Республикаси Бош прокуратураси

Жамоа	Ю	Д	М	Гол	Очко	Ўрин
Греция						
Польша						
Россия						
Чехия						

8 июнь, 21:00, Варшава

Польша						Греция
---------------	--	--	--	--	--	---------------

8 июнь, 23:45, Вроцлав

Россия						Чехия
---------------	--	--	--	--	--	--------------

12 июнь, 21:00, Вроцлав

Греция						Чехия
---------------	--	--	--	--	--	--------------

12 июнь, 23:45, Варшава

Польша						Россия
---------------	--	--	--	--	--	---------------

16 июнь, 23:45, Вроцлав

Чехия						Польша
--------------	--	--	--	--	--	---------------

16 июнь, 23:45, Варшава

Греция						Россия
---------------	--	--	--	--	--	---------------

UEFA
EURO2012
POLAND-UKRAINE

Жамоа	Ю	Д	М	Гол	Очко	Ўрин
Германия						
Дания						
Голландия						
Португалия						

9 июнь, 21:00, Харьков

Голландия						Дания
------------------	--	--	--	--	--	--------------

9 июнь, 23:45, Львов

Германия						Португалия
-----------------	--	--	--	--	--	-------------------

13 июнь, 21:00, Львов

Дания						Португалия
--------------	--	--	--	--	--	-------------------

13 июнь, 23:45, Харьков

Голландия						Германия
------------------	--	--	--	--	--	-----------------

17 июнь, 23:45, Харьков

Португалия						Голландия
-------------------	--	--	--	--	--	------------------

17 июнь, 23:45, Львов

Дания						Германия
--------------	--	--	--	--	--	-----------------

1 июль 23:45 **Финал**

21 июнь 23:45 **Чоракфинал**

А гуруҳ 1-ўрин				В гуруҳ 2-ўрин
----------------	--	--	--	----------------

22 июнь 23:45 **Чоракфинал**

В гуруҳ 1-ўрин				А гуруҳ 2-ўрин
----------------	--	--	--	----------------

23 июнь 23:45 **Чоракфинал**

С гуруҳ 1-ўрин				Д гуруҳ 2-ўрин
----------------	--	--	--	----------------

24 июнь 23:45 **Чоракфинал**

Д гуруҳ 1-ўрин				С гуруҳ 2-ўрин
----------------	--	--	--	----------------

27 июнь 23:45 **Яримфинал**

28 июнь 23:45 **Яримфинал**

Жамоа	Ю	Д	М	Гол	Очко	Ўрин
Ирландия						
Испания						
Италия						
Хорватия						

10 июнь, 21:00, Гданьск

Испания						Италия
----------------	--	--	--	--	--	---------------

10 июнь, 23:45, Познань

Ирландия						Хорватия
-----------------	--	--	--	--	--	-----------------

14 июнь, 21:00, Познань

Италия						Хорватия
---------------	--	--	--	--	--	-----------------

14 июнь, 23:45, Гданьск

Испания						Ирландия
----------------	--	--	--	--	--	-----------------

18 июнь, 23:45, Гданьск

Хорватия						Испания
-----------------	--	--	--	--	--	----------------

18 июнь, 23:45, Познань

Италия						Ирландия
---------------	--	--	--	--	--	-----------------

Жамоа	Ю	Д	М	Гол	Очко	Ўрин
Англия						
Украина						
Франция						
Швеция						

11 июнь, 21:00, Донецк

Франция						Англия
----------------	--	--	--	--	--	---------------

11 июнь, 23:45, Киев

Украина						Швеция
----------------	--	--	--	--	--	---------------

15 июнь, 21:00, Донецк

Украина						Франция
----------------	--	--	--	--	--	----------------

15 июнь, 23:45, Киев

Швеция						Англия
---------------	--	--	--	--	--	---------------

19 июнь, 23:45, Донецк

Англия						Украина
---------------	--	--	--	--	--	----------------

19 июнь, 23:45, Киев

Швеция						Франция
---------------	--	--	--	--	--	----------------

Нуқуқ
yuzidik gazeta

Muassis:
O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi

Bosh muharrir:
Jahongir MAKSUMOV

Tahrir hay'ati:
Abboxxon SANGINOV Baxtiyor NAZAROV
Muxtor ZOIROV (Bosh muharrir o'rinbosari)
Gulnoza RAHIMOVA
Yusupboy G'OIPOV Shavkat YODGOROV
Svetlana ORTIQOVA (mas'ul kotib)

Tahririyat manzili:
Toshkent shahri, Yahyo G'ulomov ko'chasi, 66-uy.

Telefon: 233-98-40, 233-10-53
Faks: 233-10-53, 233-64-85

Gazeta haftaning payshanba kunlari chiqadi. Sotuvda kelishilgan narxda

Tahririyatga kelgan qo'lyozmalar taqrib qilinmaydi va egalari qaytarilmaydi. Muallif fikri tahririyat nuqtai nazaridan farqlanishi mumkin.

«HUUQU» materiallarini ko'chirib bosish faqat tahririyat ruxsati bilan amalga oshiriladi.

□ — tijorat material. Reklama materiallarining mazmuni uchun tahririyat javobgar emas.

Nashr ko'rsatkichi
231

Buyurtma j-4705.50 983 nusxada bosildi. Gazeta tahririyat kompyuter bazasida terildi va sahifalandi. «HUUQU» original maketi.

Navbatchi muharrir: G'.ALIMOV
Musahhih: M.QAMBAROV
Navbatchi: O'.DEHQONOV

Bosmaxonaga topshirish vaqti: 22.00.
Topshirildi: 20.00 1 2 3 4 5 6 7 8 9

Gazeta O'zbekiston Respublikasi matbuot va axborot agentligida 2009-yil 12-oktabrda 0188-raqam bilan ro'yxatga olingan.

ISSN 2010-7617